

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई
Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

२० वा वार्षिक अहवाल २००४-०५

20th Annual Report 2004-05

• राष्ट्रीय पुरस्कार व राज्यस्तरीय पारितोषिक वितरण •

यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार समारंभाच्या निमित्ताने मा. श्री. शरद पवार-अध्यक्ष, मा. श्री. हुसेन दलवाई-उपाध्यक्ष, मा. श्री. मोहन धारिया-कार्याध्यक्ष, मा. न्यायमूर्ती वाय. व्ही. चंद्रचूड व सत्कारमूर्ती मा. न्यायमूर्ती व्ही. आर. कृष्णा अय्यर.

डॉ. चित्रा नाईक यांना यशवंतराव चव्हाण ग्रामीण विकास/आर्थिक - सामाजिक विकास पारितोषिक प्रदान करताना मा. श्री. मोहन धारिया-कार्याध्यक्ष, मा. न. श्री. आर. आर. पाटील-उपमुख्यमंत्री, मा. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे, मा. श्री. अरुण गुजराथी, मा. न्यायमूर्ती वाय. व्ही. चंद्रचूड.

२० वा
वार्षिक अहवाल
२००४ - २००५

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

जन. जगन्नाथराव भोसले मार्ग, मुंबई - २०० ०२१.

दूरध्वनी क्र. २२०२८५९८, २२८५२०८१, २२०४५४६०, २२८५२३४५

फॅक्स : २२८५२०८२

Email : ybchavan@bom3.vsnl.net.in

Visit us : ybchavanpratishthan.org

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

वार्षिक अहवाल

२००४-२००५

• अनुक्रमाणिका •

विषय	पृष्ठ क्र.
१. यशवंतराव चव्हाण केंद्रातील उपक्रम	५
२. यशवंतराव चव्हाण केंद्रात झालेले महत्वाचे कार्यक्रम	७
३. प्रतिष्ठानने आयोजित केलेली खुली निबंध स्पर्धा	९
४. विशेष कार्यक्रम	९
५. माहिती व तंत्रज्ञान प्रबोधिनी	११
६. प्रतिष्ठानच्या सहाकायनि कार्यरत असलेले इतर कार्यक्रम/उपक्रम	१२
७. यशवंतराव चव्हाण शिष्यवृत्ती	१३
८. प्रतिष्ठानमार्फत देण्यात आलेली अनुदाने	१४
९. प्रतिष्ठानला मिळालेले अनुदान	१४
१०. प्रतिष्ठानच्या विभागांमार्फत झालेले कार्यक्रम / उपक्रम	१४
११. प्रतिष्ठानची विभागीय केंद्रे	३७
१२. कर्तृपत्र	५०
१३. वैधानिक संस्था परीक्षांचा दखला	५१
१४. डिप्लोमापत्रके व पर्सनलिट	५२
१५. प्रतिष्ठानची विक्रीसाठी असलेली प्रकाशने	कव्हर मलपृष्ठ

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान मुंबई

ट्रस्ट रजि. नं. एफ. १०६४३, दिनांक १७ सप्टेंबर १९८५, सोसायटी रजि. नं. एम. एम. एन. / बी. ओ. एम. ५३०/८५

यशवंतराव चव्हाण सेंटर, जन. जगन्नाथराव भोसले मार्ग, मुंबई - ६०० ०२१

• विद्यार्थी मंडळ सदस्य •

१. मा. श्री. शरदराव पवार
२. मा. श्री. हुसेन दलवाई
३. मा. श्री. अरुण गुजराथी
४. मा. श्री. श. गं. काळे
५. मा. श्री. कमलाकर प्हेत्रे
६. मा. श्री. मोहन धारिया
७. मा. श्री. शिवाजीराव पाटील-निलंगेकर
८. मा. डॉ. निळकंठराव कल्याणी
९. मा. प्रा. पी. बी. पाटील
१०. मा. श्री. राम प्रधान
११. मा. श्री. गुलाम गौस
१२. मा. श्री. लक्ष्मण माने
१३. मा. श्री. वसंतराव कालेंकर
१४. मा. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे
१५. मा. डॉ. रवि बापट
१६. महाराष्ट्र शासन प्रतिनिधी
१७. महाराष्ट्र शासन प्रतिनिधी

अध्यक्ष
उपाध्यक्ष
कार्याध्यक्ष
सरचिटणीस
कोषाध्यक्ष

• कार्यकारिणी मंडळ सदस्य •

१. मा. श्री. शरदराव पवार
२. मा. श्री. हुसेन दलवाई
३. मा. श्री. अरुण गुजराथी
४. मा. श्री. श. गं. काळे
५. मा. श्री. कमलाकर प्हेत्रे
६. मा. श्री. नयंत फटील
७. मा. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे
८. मा. ना. डॉ. महाने
९. मा. श्री. जे. टो. महाजन
१०. मा. श्री. ग. सु. गवई
११. मा. श्री. एन. के. पो. साळवे
१२. मा. श्री. के. बी. आकाडे
१३. मा. डॉ. रवि बापट
१४. मा. श्री. गिरीश गांधी
१५. मा. श्री. प्रेमानंद रुपवते
१६. मा. सौ. सुप्रिया सदानंद सुळे
१७. मा. श्री. शिवाजीराव गि. पाटील
१८. मा. श्री. विनय कोरे

वारणा सहकारी साखर कारखाना,
वारणानगर

१९. मा. श्री. अंकुशराव टोपे
२०. मा. श्री. शामराव पा. पाटील
मा. अध्यक्ष, सहकारी सहकारी
साखर कारखाना, कराड - (पदसिद्ध)
२१. मा. श्री. अशोक मास्तराव घुले-फटील
२२. मा. श्री. शिवराज जाधव
अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक
लि. (पदसिद्ध)
२३. महाराष्ट्र शासन प्रतिनिधी

• कार्यकारी समिती •

१. मा. श्री. शरदराव पवार
२. मा. श्री. हुसेन दलवाई
३. मा. श्री. अरुण गुजराथी
४. मा. श्री. श. गं. काळे

५. मा. श्री. कमलाकर प्हेत्रे
६. मा. श्री. ज्ञानेश्वर खैरे
७. मा. डॉ. रवि बापट

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबईचा सन २००४-२००५ चा वार्षिक अहवाल पुढीलप्रमाणे सादर करित आहोत.

व्यवस्थापन :-

मा. यशवंतराव चव्हाण यांच्या विचारांचा व कार्याचा प्रसार करण्यासाठी प्रतिष्ठानतर्फे विविध प्रकारचे उपक्रम प्रतिवर्षी राबविण्यात येतात. उपक्रमांची आखणी व अंमलबजावणी करण्यासाठी नेमलेल्या कार्यकारी समितीच्या ६ बैठका घेण्यात आल्या व विविध विषयांवर सांगोपांग चर्चा होऊन निर्णय घेण्यात आले. सदर समितीचे सदस्य, पदाधिकारी, विविध विभागांचे प्रमुख नियमितपणे आपापले कामकाज करित आहेत. विश्वस्त मंडळाच्या ३ व कार्यकारिणी मंडळाच्या ३ सभा झाल्या. प्रतिष्ठानच्या हिशेबाची तपासणी प्रत्येक महिन्याला अंतर्गत हिशेब तपासनीस मेसर्स व्ही. एन. खांडेकर अँड असोशिएटस्, चार्टर्ड अकाउंटंट यांचेमार्फत केली जाते व त्यांचे अहवाल कार्यकारी समितीपुढे ठेवले जातात. वार्षिक हिशेबाची तपासणी सांविधिक हिशेब तपासनीस मेसर्स सी. व्ही. के. अँड कंपनी, चार्टर्ड अकाउंटंट यांच्याकडून झाली असून त्याचा अहवालही विश्वस्त मंडळ व कार्यकारिणी मंडळासमोर ठेवण्यात आला. वार्षिक सर्वसाधारण सभेने मंजूर केलेल्या अंदाजपत्रकास (बजेट) आधीन राहून प्रत्येक विभागीय केंद्रासाठी व मुख्य कार्यालयातील विविध विभागांना खर्चाचे अंदाजपत्रक दिले असून त्यांच्याकडून तिमाही अहवाल मागविले जातात. प्रतिष्ठानची वेबसाईट ybchavanpratishthan.org असून ती वेळोवेळी अद्यावत करण्यात येते.

सभासद संख्या : अहवाल वर्ष अखेर (३१ मार्च २००५) प्रतिष्ठानची निरनिराळ्या प्रकारच्या सभामंडांची संख्या खालीलप्रमाणे -

१. संस्थापक सदस्य	७८
२. आजीव सदस्य	१६७
३. संस्था सदस्य	२९

महाराष्ट्र शासनाने आपले दोन प्रतिनिधी विश्वत मंडळावर नेमलेले आहेत. त्यापैकी एक कार्यकारिणी मंडळावरही नियुक्त केलेले आहेत.

१. यशवंतराव चव्हाण केंद्रातील उपक्रम :

अ) मुख्य सभागृह :- यशवंतराव चव्हाण केंद्रातील सभागृहाचा वापर, प्रतिष्ठानने आयोजित केलेल्या विविध कार्यक्रमांसाठी तसेच निरनिराळ्या सामाजिक संस्था, शामनातर्फे आयोजित केलेल्या सभा, संमेलने, चर्चा, परिसंवाद, चित्रपट, सांस्कृतिक कार्यक्रम यासाठी करण्यात आला. मराठी, हिंदी, गुजराती व इंग्रजी नाटके, संगीतसभा आदि कार्यक्रमही सभागृहात झाले. सभागृह सर्व सोयींनी युक्त तसेच अद्ययावत करण्यात आले आहे. त्याचप्रमाणे सभागृहात डॉल्बी डिजिटल म्युझिक सिस्टिम बसविण्यांत आली आहे. केंद्र इमारतीमध्ये पूर्वी कार्यरत असलेली वातानुकूलन यंत्रणा (पाण्याच्या प्रक्रियेवर चालणारी) बदलून अत्याधुनिक वातानुकूलन यंत्रणा (हवेच्या प्रक्रियेवर चालणारी) बसविण्यात आली आहे.

ब) सांस्कृतिक सभागृह :- या सभागृहांत आता कलाप्रदर्शनाचीही व्यवस्था करण्यात आली आहे. या कलादालनामध्ये अनेक मान्यवर कलाकारांची रंगचित्रे, छायाचित्रे, रेखाटनचित्रे यांची प्रदर्शने झाली. देशाच्या व राज्याच्या विकासाशी संबंधित सामाजिक, राजकीय व आर्थिक स्वरूपाच्या परिषदा, परिसंवाद व चर्चासत्रे घेण्यासाठी तसेच नवोदित कलाकरांना प्रोत्साहन देण्यासाठी मुख्य सभागृह, सांस्कृतिक सभागृह तसेच कलादालन सवलतीच्या दरात देण्यात येतात.

क) यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय ग्रंथालय : यशवंतराव चव्हाण ग्रंथालयाच्या उद्दिष्टाप्रमाणे ग्रंथालयात अनेक विषयावरील पुस्तके विकत घेतली आहेत. राज्यशास्त्र, समाजशास्त्र, सहकार, ग्रामीण विकास, स्त्रियांचे प्रश्न, कायदा, शिक्षण तसेच शेती इतिहास, संगणक विज्ञान, इत्यादि विषयांवरील महत्वाची पुस्तके तसेच विश्वकोशासारखे संदर्भ ग्रंथ ग्रंथालयात उपलब्ध केलेले आहेत. मा. यशवंतराव चव्हाणसाहेबांच्या विविध पैलूंचे दर्शन घडविणारी पुस्तके व त्यांनी स्वतः लिहिलेली पुस्तके ग्रंथालयात उपलब्ध आहेत. तसेच अनेक दुर्मिळ ग्रंथ, महाभारत आणि धर्मकोशाचे सर्व खंड ग्रंथालयात आहेत. ग्रंथालयीन पुस्तकांचा व संदर्भ ग्रंथांचा महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना लाभ व्हावा या उद्देशाने नाममात्र वार्षिक वर्गणी रु. २५/- घेऊन त्यांना ग्रंथालय उपलब्ध केले आहे. इतर वाचकांसाठी ग्रंथालय वार्षिक वर्गणी रु. २५०/- तथापि यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानच्या सदस्यांना सदर वर्गणी न आकारण्याचा निर्णय घेतला आहे.

ज्ञासकीय नियमानुसार ग्रंथालयाची आखणी केल्यामुळे सन २००४-२००५ वर्षामध्ये ज्ञासकीय अनुदान म्हणून रु. ३१,१५५/- मिळाले आहे. ग्रंथालयात ३१ मार्च २००५ अखेर १५३३१ ग्रंथ असून सन २००४-२००५ या वर्षात ग्रंथालयात नवीन ग्रंथ खरेदीसाठी रु. २,६३,४८८/- खर्च झालेले आहेत. याशिवाय देणगी म्हणून पुस्तके मिळाली आहेत.

हे ग्रंथालय संदर्भ ग्रंथालय असून ग्रंथ ग्रंथालयात बसून वाचावयाचे आहेत. ग्रंथालयात निवडक इंग्रजी, मराठी, कादंबऱ्या तसेच आत्मचरित्रात्मक व चरित्रात्मक पुस्तके आहेत. ग्रंथालयानांल संगणकावर प्रत्येक ग्रंथाची शीर्षक, लेखक व विषय पद्धतीने नोंदणी केली असून सर्व ग्रंथांचे वर्गीकरण केले आहे. संदर्भ ग्रंथातील महत्वाच्या विषयाचा गोषवारा संगणकावर घेतला आहे. त्यामुळे वाचकांना त्वरीत माहिती उपलब्ध होते. यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानतर्फे आर्थिक, सामाजिक व सांस्कृतिक विषयावर परिसंवाद आयोजित केले जातात. अशा उपक्रमांना प्रक अशा विषयांतील पुस्तकांना ग्रंथालयात प्राधान्य दिले आहे.

ड) युरोपियन युनियन चेंबर ऑफ कॉमर्सचे संशोधन केंद्र :- युरोपियन युनियन चेंबर ऑफ कॉमर्सच्या भारतीय विभागाचे सहकार्य प्रतिष्ठानच्या उपक्रमांना लाभत असून महाराष्ट्रातील व्यापार, उद्योग व सहकार या समाजिक क्षेत्रांच्या भरीव वृद्धीसाठी ते फार महत्वाचे आहे. युरोपियन युनियन चेंबर ऑफ कॉमर्स इन इंडियाद्वारे महाराष्ट्रातील निरनिराळ्या क्षेत्रात प्रकल्प उभाण्यासाठी आर्थिक मदत कशी उपलब्ध करून घेता येईल, याची माहिती प्रसिद्ध केली जाते.

इ) महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळ :- महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळ या संस्थेची स्थापना प्रसिद्ध अर्थशास्त्रज्ञ के. डॉ. धनंजयराव गाडगीळ यांनी सन १९५७ मध्ये केली. ही संस्था महाराष्ट्राचा आर्थिक व औद्योगिक विकास वेगाने आणि संतुलितपणे होण्यासाठी संशोधनाचे कार्य करते. महाराष्ट्रामध्ये उद्योग सुरु करण्यासाठी इच्छुक असणाऱ्या उद्योजकांना सांख्यिकीय माहिती पुरविणे, योग्य निर्णय घेण्यासाठी राज्य शासनाच्या धोरणात्मक निर्णयांची माहिती देणे, चिकित्सक पद्धतीने अधिकृत आकडेवारी पुरविणे तसेच महाराष्ट्रात उपलब्ध असलेल्या उद्योगसंधीविषयी माहिती देण्याचे काम ही संस्था करते. संस्थेतर्फे उद्योजकांसाठी परिसंवाद, परिषदा व कार्यशाळा आयोजित केलेल्या आहेत. यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई व सदरची संस्था परस्पर सहकार्याने काम करतात. या उपक्रमासाठी महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळाला इमारतीतील विसऱ्या मजल्यावरील जागा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

ई) बॉम्बे सिटीपॉलिसी रिसर्च फाउंडेशन (बॉम्बे फर्स्ट) :- केंद्र इमारतीच्या चौथ्या मजल्यावरील ४०० चौ. फूटाची जागा बॉम्बे सिटी पॉलिसी रिसर्च फाउंडेशन (बॉम्बे फर्स्ट) या सार्वजनिक न्यासास संशोधन कार्यासाठी दिलेली आहे. बॉम्बे फर्स्ट ही संस्था बॉम्बे चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रिज आणि बॉम्बे सिटी पॉलिसी रिसर्च फाउंडेशन या संस्थांच्या पुढाकाराने व औद्योगिक / वाणिज्य क्षेत्रातील अनेक आस्थापनांच्या आर्थिक पाठवळावर १९९५ मध्ये अस्तित्वात आली. या संस्थेचे प्रमुख उद्दिष्ट मुंबई शहरातील वाढत्या लोकसंख्येचे आव्हान स्वीकारून येथील पायाभूत सुविधांमध्ये विकास करून नागरिकांच्या राहणीमानाची पातळी उंचावणे, काम करण्याच्या परिस्थितीत सुधारणा घडवून आणणे आणि भांडवली गुंतवणूकदारांना आकर्षित करणे हे आहे. मुंबई शहराच्या विविध प्रश्नांवर विचार करण्यासाठी शासन, महानगरपालिका व इतर स्वयंसेवी संस्था यांचे समन्वयक म्हणून ही संस्था कार्य करते.

उ) अनुबोधपट :- मा. चव्हाणसाहेबांच्या जीवनावर अनुबोधपट तयार करण्याचे काम नामवंत दिग्दर्शक डॉ. जब्बार पटेल यांचेकडे सोपविण्यात आलेले असून त्यांनी मा. यशवंतराव चव्हाण यांच्या सहवासातील समकालीन ज्येष्ठ मान्यवरांच्या मुलाखती घेण्याचे काम महाराष्ट्रातील जवळजवळ पूर्ण झाले असून दिल्ली येथील मान्यवरांच्या मुलाखतीस सुरुवात करण्यात आली आहे.

२) यशवंतराव चव्हाण केंद्रात झालेले महत्वाचे कार्यक्रम

अ) मा. चव्हाणसाहेबांची पुण्यतिथि व जयंती : मा. चव्हाणसाहेबांच्या २० व्या पुण्यतिथिनिमित्त दि. २५ नोव्हेंबर २००४ रोजी चव्हाण सेंटरच्या मुख्य सभागृहात झालेल्या कार्यक्रमास अध्यक्ष म्हणून मा. श्री. आर. आर. पाटील, उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य उपस्थित होते. या कार्यक्रमात 'यशवंतराव चव्हाण ग्रामीण विकास / आर्थिक समाजिक विकास पारितोषिक २००४', डॉ. चित्रा नाईक, पुणे यांना प्रदान करण्यात आले व 'यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार २००४' जाहीर करण्यात आला. याच कार्यक्रमात महाविद्यालयीन नियतकालिकांच्या स्पर्धेमध्ये सर्वोत्कृष्ट ठरलेल्या विजेत्यांची नावे जाहीर करून प्रतिष्ठानने आयोजित केलेल्या विविध स्पर्धांच्या बक्षिसांचे आणि 'यशवंतराव चव्हाण युवा पुरस्कार २००४' चे वितरण करण्यात आले. तसेच 'यशवंत चिंतनिका' या मा. चव्हाणसाहेबांच्या मौलिक विचारांवर आधारित पुस्तिकेचे त्याचप्रमाणे महेश एलकुंचवार यांच्या मुलाखतीसह त्यांच्या नाटकांवर चव्हाण केंद्रात झालेल्या परिसंवादावर आधारित पुस्तिकेचे प्रकाशन मा. श्री. आर. आर. पाटील, उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांच्या हस्ते करण्यात आले.

मा. यशवंतराव चव्हाण यांचा ९२ वा जयंती समारंभ शनिवार दि. १२ मार्च २००५ रोजी चव्हाण सेंटरच्या मुख्य सभागृहात संपन्न झाला. समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी मा. श्री. शरद पवार, अध्यक्ष, यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई हे होते. या कार्यक्रमात यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार २००४ सर्वोच्च न्यायालयाचे निवृत्त न्यायमूर्ती मा. श्री. व्ही. आर. कृष्णा अय्यर यांना प्रदान करण्यात आला. समारंभाचे प्रास्तविक व पाहुण्यांचे स्वागत मा. श्री. हुसेन दलवाई, उपाध्यक्ष यांनी केले. सन्मानपत्राचे वाचन सौ. सुप्रिया सुळे यांनी केले. याच कार्यक्रमात प्रसिद्ध पत्रकार श्री. रामभाऊ जोशी यांनी लिहिलेल्या 'विरंगुळा' या पुस्तकाचे प्रकाशन मा. शरदराव पवार, अध्यक्ष यांच्या हस्ते करण्यात आले. वरील दोन्ही कार्यक्रमास प्रतिष्ठानचे विश्वस्त व सदस्य तसेच इनर प्रतिष्ठित मान्यवर मोठ्या प्रमाणावर उपस्थित होते.

ब) यशवंतराव चव्हाण राज्यस्तरीय पारितोषिक :- प्रतिष्ठानच्या उद्दिष्टांमधील एक भाग म्हणून खालील क्षेत्रात भरीव कार्य करणाऱ्या मान्यवर व्यक्ति वा संस्थेला चक्रीयपद्धतीने पारितोषिक व सन्मानपत्र देण्यात येते.

- १) यशवंतराव चव्हाण कृषी-औद्योगिक समाजरचना / व्यवस्थापन प्रशासन पारितोषिक
- २) यशवंतराव चव्हाण सामाजिक एकात्मता / विज्ञान तंत्रज्ञान पारितोषिक
- ३) यशवंतराव चव्हाण ग्रामीण विकास/आर्थिक - सामाजिक विकास पारितोषिक
- ४) यशवंतराव चव्हाण मराठी साहित्य संस्कृती/कला व क्रीडा पारितोषिक

यावर्षाचे 'यशवंतराव चव्हाण ग्रामीण विकास/आर्थिक - सामाजिक विकास पारितोषिक २००४' विख्यात शिक्षणतज्ज्ञ डॉ. चित्रा नाईक, पुणे यांना मा. चव्हाणसाहेबांच्या २० व्या पुण्यनिधीदिनी, २५ नोव्हेंबर २००४ रोजी मा. श्री. मोहन धारिया, कार्याध्यक्ष यांच्या हस्ते प्रदान करण्यात आले. १ लाख रुपये व सन्मानपत्र असे या पारितोषिकाचे स्वरूप आहे.

क) यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार :-

मा. यशवंतराव चव्हाणसाहेबांच्या स्मृतिप्रीत्यर्थ राष्ट्रीय एकात्मता, लोकशाहीमूल्ये, सामाजिक-आर्थिक विकास या क्षेत्रांमध्ये उत्कृष्ट कार्य करणाऱ्या नामवंत व्यक्तीला 'यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय पुरस्कार' व सन्मानपत्र देण्यात येते. रक्कम रुपये २ लाख व सन्मानपत्र असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. सुयोग्य व्यक्तीची निवड करण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाचे माजी मुख्यन्यायाधीश मा. वाय. व्ही. चंद्रचूड यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिति नेमण्यात आली आहे.

मा. डॉ. भालचंद्र मुणगेकर, माजी कुलगुरु, मुंबई विद्यापीठ, मा. डॉ. अनिल काकोडकर, अध्यक्ष, परमाणु ऊर्जा आयोग, मा. डॉ. रघुनाथ माशेलकर, महानिदेशक वैज्ञानिक तथा औद्योगिक अनुसंधान परिषद, मा. डॉ. अरुण निगवेकर, अध्यक्ष, विद्यापीठ अनुदान आयोग, मा. डॉ. रुपा शहा, कुलगुरु, एस.एन.डी.टी. विद्यापीठ, मा. श्री. चार्ल्स कुरिया, प्रख्यात आर्किटेक्ट व राष्ट्रीय नागरी आयोगाचे भूतपूर्व अध्यक्ष हे या समितीचे सदस्य आहेत.

या निवड समितीच्या शिफारशीनुसार यावर्षीचा राष्ट्रीय पुरस्कार सर्वोच्च न्यायालयाचे निवृत्त न्यायमूर्ती श्री. व्ही. आर. कृष्णा अय्यर यांना मा. चव्हाणसाहेबांच्या १२ व्या जयंतीदिनी १२ मार्च २००५ रोजी मा. शरदराव पवार यांच्या हस्ते तसेच प्रतिष्ठानचे विश्वस्त व मभामद यांच्या प्रमुख उपस्थितीत सन्मानपूर्वक देण्यात आला.

३. खुली निबंध स्पर्धा :- या स्पर्धेसाठी 'आघाडी सरकार व सुप्रशासन (Coalition Governments & Good Governance)' हा विषय निवडण्यात आला होता. या स्पर्धेमध्ये महाराष्ट्रातील १५ स्पर्धकांनी भाग घेतला होता. स्पर्धेचे परीक्षक म्हणून श्री. राजेंद्र साठे यांनी काम केले. या स्पर्धेमध्ये प्रथम पारितोषिक रु. ५०००/- द्वितीय पारितोषिक रु. ३०००/-, तृतीय पारितोषिक रु. २०००/- अशी आहेत. परंतु सदर स्पर्धेमध्ये पारितोषिकास पात्र असा दर्जेदार निबंध प्राप्त न झाल्याने रु. ५००/- चे उत्तेजनार्थ बक्षिस श्री. देवेंद्र सुर्वे यांना देण्यात आले. सदर पारितोषिके मा. चव्हाणसाहेबांच्या पुण्यतिथीदिनी समारंभपूर्वक देण्यात आली.

४. विशेष कार्यक्रम :-

अ) आंतरराज्य नद्याजोड प्रकल्प व महाराष्ट्र : भारत सरकारने रु. ५ लाख ६० हजार कोटी इतक्या अंदाजित खर्चाच्या आंतरराज्य नद्याजोड प्रकल्पासाठी विशेष कृतिदलाची स्थापना केली आहे. या कृतिदलाने प्रकल्पाच्या खालील प्रमुख उद्दिष्टांवर भर दिला आहे.

१. देशातील शेतीच्या उत्पन्नवाढीसाठी सिंचन क्षमता ३५ दशलक्ष हेक्टरने वाढविणे.
२. देशातील जनतेची पाण्याची वाढती गरज पूर्ण करणे.
३. ३४००० मेगावॅट इतकी अतिरिक्त वीज निर्मिती करणे.
४. देशातर्गत जलवाहतुकीस चालना देणे.

महाराष्ट्र राज्याच्या संदर्भात या प्रकल्पाची उद्दिष्टे व लाभ यावर विचारविनिमय करण्यासाठी प्रतिष्ठानच्या वतीने मा. श्री. शरदराव पवार यांच्या अध्यक्षतेखाली सोमवार दिनांक १० मे २००४ रोजी परिसंवाद आयोजित करण्यात आला होता. सदर परिसंवादास मा. विजयसिंह मोहिते-पाटील, उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, डॉ. पद्मसिंह पाटील, मंत्री पाटबंधारे व लाभक्षेत्र, मा. श्री. अजित पवार, मंत्री, ग्रामीण विकास विभाग, मा. श्री. आर. आर. पाटील, मंत्री, गृह विभाग, मा. श्री. गोपोनाथ मुंडे, मा. श्री. बाळासाहेब विखे-पाटील, मा. श्री. बाळासाहेब थोरात-राज्य मंत्री, पाटबंधारे, मा. श्री. प्रशांत हिरे, राज्यमंत्री, परिवहन राज्यशिष्टाचार, मा. श्री. गणपतराव देशमुख, माजी मंत्री, मा. श्री. मोहन धारिया, कार्याध्यक्ष, मा. श्री. एस. व्ही. सोडल, सचिव, पाटबंधारे व लाभक्षेत्र विकास, मा. श्री. नंदकुमार वडनेरे, सचिव, मा. श्री. विद्यानंद रानडे, निवृत्त सचिव, पाटबंधारे, डॉ. हेमंतराव देशमुख, राज्यमंत्री, डॉ. सुधीर भोंगळे, श्री. रामभाऊ चव्हाण, महाराष्ट्र पाणी परिषद, श्री. भुजंगराव कुलकर्णी, हरिभाऊ बागडे, प्रा. बापूसाहेब भांगरे, समन्वयक, महाराष्ट्र पाणी परिषद हे उपस्थित होते. वरील विषयावर संपूर्ण दिवसभर सखोल चर्चा होऊन राष्ट्राच्या आणि राज्याच्या विधायक कामाबद्दल चांगली चर्चा झाली व नद्याजोडणी ही संकल्पना सर्वसाधारणपणे सर्वांनी स्वीकारली. हिमालयीन घटकातील नद्या आंतरराष्ट्रीय असल्याने आखणी - अंमलबजावणीतील विलंब ध्यानात घेऊन दक्षिणेतील नद्याजोड योजना स्वतंत्र आहे हे चांगले आहे. या योजनेतून महाराष्ट्राला अधिक लाभ व्हावा याबद्दल सर्वांची एकवाक्यता आहे. तापी-गिरणा-भीमा-गोदावरी ही तुटीची खोरी असल्याने त्यांना जास्तीत जास्त पाणी मिळेल असा बदल सध्याच्या नद्याजोड योजनेत करावा. पाणी उचलण्याची १२० मीटरची मर्यादा वाढवावी किंवा कसे वगैरे बाबी जनतेपुढे मांडाव्या. परंतु सध्यातरी रु. ५,६०,००० कोटी खर्चापैकी १० टक्के रक्कम महाराष्ट्राला उपलब्ध करून द्यावी. महाराष्ट्र विधान मंडळाने याबाबत एकमताने ठराव मंजूर करावा. या सर्व प्रस्तावावर तपशीलवार विचार करण्यासाठी एक समूहगट/अध्यासगट समिती असावी. या कृतिगटात सर्वपक्षाचे नेते, पदाधिकारी, प्रतिनिधी असावेत व संबंधित आजी-माजी अधिकारी असावेत. श्री. वि. म. रानडे यांनी कृतिगटाचे निमंत्रक म्हणून, यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानचे मदतीने काम पहावे. या प्रतिष्ठानने देशाच्या विकास प्रश्नावर व्यासपीठ उपलब्ध करून दिले असल्याने प्रस्तुत बैठक त्या विचारांशी सुसंगतच आहे. मा. श्री. शरद काळे, सरचिटणीस यांनी उपस्थितांचे आभार मानले.

क) सेंटर फॉर इंटरनॅशनल ट्रेड इन ॲग्रीकल्चर ॲण्ड ॲग्रोबेस्ड इंडस्ट्रिज ('सीटा')

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानने नवी दिल्ली येथे सीटा हा विभाग २ मे २००१ रोजी स्थापन केला. सीटाचे कार्यकारी संचालक म्हणून श्री. विजय सारदाणा काम पाहतात. हा विभाग जागतिक व्यापार संघटना (WTO) संबंधीच्या समस्यांवर काम करीत आहे. सीटाने आर्थिक वर्षात जी महत्वाची कामे केली ती खालीलप्रमाणे -

१. केंद्र सरकारशी जागतिक व्यापार संघटने (WTO) संबंधी विषयावर (साखर, कुक्कुटपालन, दुग्धव्यवसाय, कापूस उद्योग) चर्चा करून सूचना केल्या
२. सीटामार्फत वेळोवेळी कृषी उत्पादनांवर चर्चा व परिसंवाद आयोजित करण्यात येत असून सीटा संबंधित विषयावर स्वतंत्र अहवाल तयार करून सादर करतात.
३. सीटाचे अहवाल वृत्तपत्रांतून, दूरचित्रवाणी यासारख्या प्रसार माध्यमातून प्रसारित केले जातात.
४. वेगवेगळ्या संस्था अपेडा, कॅनेडियन राजदूतावास, इंडियन डेअरी असोशिएशन, वर्ल्ड बँक यांच्याबरोबर कृषीविषयी चर्चा करण्यात आली. तसेच कृषीविषयक प्रशिक्षण शिबिरांचे, परिषदांचे, चर्चासत्रांचे, कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते.

सीटा प्रतिष्ठानचा एक विभाग होता. आता कंपनीज् अॅक्ट सेक्शन २५ अंतर्गत सीटा दि. २५-३-२००४ ला नवी कंपनी म्हणून स्थापन झाली आहे. दि. २-१०-२००४ पासून कंपनी सर्व खर्च स्वतंत्रपणे करीत आहे. सीटा कंपनीला रोख रक्कम, मालमत्ता, फर्निचर्स, वातानुकूलन, संगणक असे एकूण रु. १०,३५,२५८/- देणगी स्वरूपात देण्यात आली.

५. माहिती व तंत्रज्ञान प्रबोधिनी :-

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानची माहिती व तंत्रज्ञान प्रबोधिनी ही सीडॅक, पुणे यांचे संगणक प्रशिक्षणाचे अधिकृत केंद्र आहे. हे केंद्र मे १९९९ मध्ये स्थापन झालेले असून पहिल्या वर्षी या विभागाने सुरुवातीला डिप्लोमा इन ॲडव्हान्स्ड कॉम्प्युटींग (DAC-Diploma in Advanced Computing) आणि डिप्लोमा इन इन्फर्मेशन टेक्नॉलॉजी (DIT-Diploma in Information Technology) हे संगणक प्रशिक्षणाचे वर्ग सुरु केले. पहिल्या दोन वर्षात डिप्लोमा इन ॲडव्हान्स्ड कॉम्प्युटींग या अभ्यासक्रमास विद्यार्थ्यांचा प्रतिसाद चांगला होता. त्यानंतर आर्थिक मंदीमुळे या वर्गाला कमी विद्यार्थी मिळू लागले. हे लक्षात घेऊन माहिती व तंत्रज्ञान प्रबोधिनी विभागाने संगणक प्रशिक्षणाचे इतर वर्ग सुरु केले. महाराष्ट्र स्टेट सर्टिफिकेट इन इन्फर्मेशन टेक्नॉलॉजी (MSCIT) तसेच डिप्लोमा इन मल्टिमिडिया क्रिएशन (DMC) सर्टिफिकेट कोर्स इन इन्फर्मेशन टेक्नॉलॉजी (CCIT) हे

नवीन अभ्यासक्रम चालू केलेले आहेत.

माहिती व तंत्रज्ञान प्रबोधिनीच्या सर्व संगणक वर्गातील गेल्या ४ वर्षातील विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता -

प्रशिक्षण वर्गाचे नांव	२००१-०२	२००२-०३	२००३-०४	२००४-०५
डिप्लोमा इन अँडव्हान्स्ड कॉम्प्युटिंग (DAC)	१५१	२५	६९	१६७
अँडव्हान्स्ड इन इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी (ADIT)	५७	५२	४८	१२
प्रीडॅक (PREDAC)	४८	२१	११	२४
डिप्लोमा इन इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी (DIT)	५२७	३०१	२९९	१६६
महाराष्ट्र स्टेट सर्टिफिकेट इन इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी (MSCIT)	-	५९०	१३७	८४
डिप्लोमा इन अँडव्हान्स्ड कॉम्प्युटिंग आर्ट्स (DACA)	-	७	३	१४
डिप्लोमा इन मल्टिमिडिया क्रिएशन (DMC)	-	१२	४०	२६
सर्टिफिकेट इन डेटाबेस अँडमिनिस्ट्रेशन (CCDA)	-	१५	१५	-
सर्टिफिकेट कोर्स इन इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी (CCIT)	-	११	३०	-
इतर कोर्सेस	-	१९	१५४	१२०
	७८३	१०५३	८०६	६१३

६. प्रतिष्ठानच्या सहकार्याने कार्यरत असलेले इतर कार्यक्रम/उपक्रम :

अ) भारतीय भटके विमुक्त संशोधन संस्था, संशोधन प्रकल्प, सातारा :

भारतीय भटके विमुक्त संशोधन संस्था, सातारा यांनी महाराष्ट्रातील भटक्या जमातींच्याविषयी पथदर्शक प्रकल्प जून १९९९ पासून सुरू केला आहे. पहिल्या टप्प्यात १८ जिल्ह्यांचे सर्वेक्षण पूर्ण केले आहे. त्याविषयीचा अहवाल लवकरच प्राप्त होईल.

ब) अंधश्रद्धा निर्मूलन कार्यक्रम : महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीने यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानच्या मदतीने यावर्षी दोन उपक्रम केले. त्यापैकी एक उपक्रम नवीन व वैशिष्ट्यपूर्ण होता. समितीचे कार्यकर्ते एका वाहनासह शाळेत जावयाचे. तेथील विद्यार्थ्यांना मनांगननातून विज्ञान, वयात येणाऱ्या मुला-मुलींना स्लाईडद्वारे माहिती देणे, सर्प विज्ञान या वैज्ञानिक दृष्टिकोन देणाऱ्या चित्रफिती दाखविणे, खगोल विज्ञानाचे पोस्टर प्रदर्शन, वैज्ञानिक दृष्टिकोन देणाऱ्या पुस्तकांची विक्री, अधांतरी साधू असे विविध कार्यक्रम प्रात्याक्षिकासह सादर केले. एका दिवसात दोन शाळांत हे कार्यक्रम झाले. संपूर्ण वर्षात मिळून बीड, नांदेड, ठाणे, सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, जळगांव, नंदुरबार, धुळे येथील २३५ शाळांत

कार्यक्रम सादर करण्यात आले. हा कार्यक्रम म्हणजे जणू काही छोटा विज्ञान महोत्सव असल्याचे मत शाळांनी व्यक्त केले. या संयोजनात प्रतिष्ठानच्या मदतीने मोठीच अनुकूलना प्राप्त झाली, असे महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीने मत व्यक्त केले आहे.

याबरोबर वैज्ञानिक जाणिवा प्रकल्पांद्वारे प्राथमिक व माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांमार्फत वैज्ञानिक जाणिवा प्रशिक्षण शिबिरे घेण्याचा उपक्रमही राबविण्यात आला. या शिबिरांना २३० माध्यमिक व सुमारे ४०० प्राथमिक शिक्षक विविध जिल्ह्यांत मिळून उपस्थित होणे. या शिक्षकांनी नंतर हा विषय विद्यार्थ्यांना शिकविला आणि विद्यार्थ्यांची परीक्षा घेण्यात आली.

क) 'प्रथम-मुंबई शिक्षण उपक्रम' : 'प्रथम-मुंबई शिक्षण उपक्रम' या संस्थेच्या उपक्रमाला प्रतिष्ठान सहकार्य देते. त्यास अनुसरून 'प्रथम-मुंबई शिक्षण उपक्रम' च्या कार्यालयामाठी केंद्र इमारतीतील जागा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. मुंबई शहरात झोपडपट्टीवासाच्या मुलांना शिक्षणाची गोडी लागावी, म्हणून बालवाड्या चालविणे, संगणकांचे प्रशिक्षण देणे, झोपडपट्टीतील स्थानिक रहिवाशांमधून उपक्रमाकरिता शिक्षक-शिक्षिका तयार करणे इत्यादी महत्त्वपूर्ण कामे 'प्रथम-मुंबई शिक्षण उपक्रमा'मार्फत डॉ. माधव चव्हाण व श्रीमती फरिदा लांबे यांच्या मार्गदर्शनाखाली मोठ्या प्रमाणावर केली जातात.

ड) इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक अॅडमिनिस्ट्रेशन, महाराष्ट्र शाखा : या संस्थेच्या वतीने दरवर्षी यशवंतराव चव्हाण स्मृति व्याख्यान आयोजित करण्यात येते. सदर संस्थेने यावर्षी मा. एम. एस. स्वामीनाथन् यांचे 'बिल्डिंग सस्टेनेबल फूड अँड वॉटर सिक्युरिटी सिस्टम' या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते. सदर व्याख्यानास वरिष्ठ शासकीय अधिकारी व प्रतिष्ठित मान्यवर उपस्थित होते.

७. यशवंतराव चव्हाण शिष्यवृत्ती

‘महाराष्ट्राच्या औद्योगीकरणाचे सामाजिक आणि सांस्कृतिक परिणाम’ संशोधन प्रकल्प:

औद्योगीकरणाचे समाजावर, भाषेवर, संस्कृतीवर, लोकांच्या राहणीमानावर काय परिणाम झाले याविषयीचे संशोधन करण्यासाठी श्री. प्रकाश देशमुख यांना अर्थसाहाय्य देण्यात आले आहे. संशोधनाचा अंतिम अहवाल लवकरात लवकर पूर्ण करण्याबाबत श्री. देशमुख यांना कळविण्यात आले आहे.

८. प्रतिष्ठाभार्फत देण्यात आलेली अनुदाने : अहवाल वर्षात खालील संस्थांना अनुदान देण्यात आले.

क्र.	संस्थेचे नांव	अनुदान रक्कम
१	सिटा कंपनी, नवी दिल्ली	१०,३५,२५८/-
२	डॉ. बी. एन. भोसले	२०,०००/-
३	इंडियन असोसिएशन फॉर दि हॅन्डीकॅप्ड	२,०००/-
४	महाराष्ट्र इतिहास प्रबोधिनी, कोल्हापूर	३,६०,०००/-
५	मार्वाजनिक उत्सव समिती, नवी दिल्ली	३०,०००/-
६	धाम फाउंडेशन	५,००,०००/-
७	एशियाटिक सोसायटी, मुंबई	५१,०००/-
८	दि इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक अॅडमिनिस्ट्रेशन	१०,०००/-
९	सौ. वेणूताई चव्हाण पब्लिक चॅरिटेबल ट्रस्ट, कराड	७५,५१७/-

९. प्रतिष्ठानला मिळालेले अनुदान :

क्र.	संस्थेचे नांव	अनुदान रक्कम
१	सिद्धेश्वर सहकारी साखर कारखाना, माणिकनगर	३६,४३४/-
२	कोंकण भवन	१६,०००/-
३	महाराष्ट्र शासन	२,७५,०००/-
४	श्री. विजय के. मदन, नाशिक	१,११,१११/-
५	श्री. संजय हाळकर, नाशिक	५१,०००/-
६	श्री. रवींद्र एस. देवरे, नाशिक	२१,०००/-

१०. प्रतिष्ठानच्या विभागांभार्फत झालेले कार्यक्रम/उपक्रम :-

अ) कृषी व सहकार व्यासपीठ :

कृषी विभाग :

कृषी सहकार व्यासपीठाचे काम विश्वस्त श्री. ज्ञानेश्वरबापू खैरे आणि माजी महापौर श्री. अंकुश काकडे, संयोजक म्हणून पाहतात. पुणे कार्यालयातून हे काम चालते. त्याला कार्याध्यक्ष श्री. मोहन धारिया यांचे मार्गदर्शन मिळते. या कामकाजात श्री. भिडे आणि

श्री. पंडीत यांचाही सहभाग असतो.

जागतिक व्यापार परिषद व त्याचा महाराष्ट्र शेतीवरील परिणाम याबाबत कृषी खात्याने एक चर्चासत्र आयोजित केले होते. त्यात प्रतिष्ठानने भाग घेतला.

किसान २००५ हे भव्य प्रदर्शन मोशी येथे भरविण्यात आले होते. त्यात प्रतिष्ठानचा सहभाग होताच. त्यास दि. १९ डिसेंबर २००४ रोजी व्यासपीठाच्या अधिकाऱ्यांनी भेट दिली व शेतकरी, कृषी निविष्टा उत्पादक, विभागाचे अधिकारी तसेच भारत कृषक समाज आदि संस्थांच्या प्रतिनिधींना मंचाचे कामकाजाची माहिती दिली.

जागतिक व्यापार परिषद व त्याचा महाराष्ट्र शेतीवर परिणाम याबाबत कृषी खात्याने कोकण विभागातील सर्व ज्येष्ठ अधिकाऱ्यांसाठी ठाणे येथे एक चर्चासत्र आयोजित केले होते. सदर चर्चासत्राचे अनुषंगाने प्रसिद्ध केलेल्या स्मरणिकेत श्री. भिडे यांचा लेख तसेच प्रतिष्ठानमध्ये डॉ. वि. ग. भिडे, माजी उपकुलगुरु, पुणे विद्यापीठ यांचे झालेले भाषण प्रसिद्ध करण्यात आले. प्रा. पंडित यांनी मार्गदर्शनपर सत्र घेतले.

जागतिक व्यापार संघटनेच्या प्रणालीच्या अन्य प्रक्रिया उद्योगांवर होणाऱ्या परिणामांमंबंधी भारतीय लघुउद्योग विकास बँक (सिडबी) व मराठा चेंबर यांच्या संयुक्त विद्यमाने एक परिसंवाद घेण्यात आला. यामध्ये व्यासपीठाच्या अधिकाऱ्यांनी भाग घेतला.

पाणी व सिंचन :

कृषी सहकार व्यासपीठाने महाराष्ट्र इंटीग्रेटेड वॉटर रिसोर्सेस बील यावर दि. ३०-९-२००४ रोजी एक चर्चासत्र आयोजित केले. अध्यक्षस्थानी मा. बापूसाहेब खैरे होते. महाराष्ट्र शासनाचे माजी भूजल सर्वेक्षण व विकास संचालक, श्री. मोपलवार यांनी चर्चासत्रात मार्गदर्शन केले. सर्वश्री जोगळेकर, पोखरकर, आ. के. पाटील, भिडे, पंडित इत्यादींनी आपले विचार व्यक्त करून बिलातील त्रुटी नजरेस आणून दिल्या. श्री. मोपलवार यांनी सर्व सूचनांची दखल घेऊन त्यास अनुसरून बिलामध्ये जरूर त्या दुरुस्त्या करण्यात येतील हे स्पष्ट केले.

दि. २८-११-२००४ रोजी प्रतिष्ठान व अन्य संस्थांच्या विद्यमाने 'सिंचनाच्या नव्या दिशा' या विषयावर व्यापक पाणी परिषद घेण्यात आली. मा. ना. पतंगराव कदम, मा. मोहन धारिया आदिंनी परिषदेस मार्गदर्शन केले. परिषदेत एकूण ८ सर्वसमावेशक ठराव करणेत आले. ते राज्य शासन, जलसंपदा विभाग, संबंधित मंत्री व सचिव यांना सादर करणेत आले. सदर

परिषदेचे प्रास्ताविक मा. बापूसाहेब खैरे यांनी केले. सर्वश्री आनंदराव पाटील, श्री. लेले, आर. के. पाटील, भिडे व प्रा. पंडित यांनी मंत्रालयाचे पातळीवर डिसेंबर जानेवारीमध्ये समक्ष पाठपुरावा केल्यामुळे चिकोत्रा खोऱ्यासाठीच्या मंत्रीस्तरीय समितीचे पुनर्गठन करणेत आले आहे.

मा. सहकार आयुक्त तसेच विभागीय सहनिबंधक, कोल्हापूर व जिल्हा उपनिबंधक, सातारा यांचेशी निरा उजव्या कालव्यावर पाणी वापर व वाटप संस्था स्थापन करणेबद्दल चर्चा केली.

'महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन' या विषयावर प्रतिष्ठानने कृषी उत्पन्न बाजार समितीच्या सहकार्याने एक चर्चासत्र आयोजित केले. त्याला १५० ते २०० शेतकरी उपस्थित होते. विधेयकाबद्दल एक सविस्तर निवेदन तयार करून मा. बापूसाहेब खैरे यांच्या सूचनेनुसार ते विधीमंडळ सिलेक्ट कमिटीस विचारार्थ सादर करण्यात आले. त्यातील काही सूचना दुरुस्त विधेयकात समाविष्ट करण्यात आल्या आहेत.

पाणी अंदाजपत्रक

दि. २३-५-२००४ रोजी अफार्मचे सहकार्याने प्रतिष्ठानने वॉटर बजेटिंग या विषयावरील एक कार्यशाळा संज्जे ट्रेनिंग सेंटर, अफार्म येथे घेतली.

कौन्सिल फॉर इक्विटेबल राईट्स यांचेतर्फे मा. सोनिया गांधी, मा. शरद पवार व उपध्यक्ष, योजना आयोग यांचेशी करावयाच्या पत्रव्यवहारासंबंधी मा. बापूसाहेब खैरे व मा. मोहन धारिया यांनी मार्गदर्शन केले. तसेच त्यांनी त्यासंबंधी महाराष्ट्र राज्य शासनाचे उपमुख्यमंत्री व अन्य मंत्री व मंत्रालयातील अॅडव्हायझर टू गव्हर्नमेंट श्री. निंबाळकरसाहेब यांचंसह वरिष्ठ अधिकार्यांकडे पाठपुरावा करणेत सहभाग घेतला तसेच याबाबत नॅकचे सदस्य श्री. माधव चव्हाण यांचेशी झालेल्या चर्चेत व्यासपीठाने सहभाग घेतला.

पाणी परिषदेच्या शिफारसीवर ना. सुनिल तटकरे यांनी बोलविलेल्या बैठकीस व्यासपीठाचे अधिकार्यांनी उपस्थित राहून चर्चेत सहभाग घेतला.

दि. ५ जानेवारी २००५ रोजी जागतिक व्यापार करारावर जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेच्या

सभागृहात पणन संचालनालयातर्फे अपेडाचे सहकार्याने महत्वाचे चर्चासत्र भरविण्यात आले.

सिटाचे कार्यक्रमात सहभाग घेणेसंबंधी मा. श्री. बापूसाहेब खैरे व श्री. भिडे यांनी भागवतराव पवार, संपादक 'शरद कृषी' यांचेशी चर्चा केली. त्यात कृषी महकाग व्यामर्षाटाचे अंतर्गत काही कार्यक्रम घेणेबाबत चर्चा झाली.

सहकार :

१. व्यासपीठाचे अभ्यासमंडळ :-

व्यासपीठातर्फे तज्ज्ञांचे अभ्यास मंडळ मधून मधून भरविण्यात येते. वर्षभरात त्यात अनेक प्रश्नांचा ऊहापोह करण्यात आला. उदा. मराठीचा न्यायदान प्रक्रियेतील वापर, टास्क फोर्स, वैद्यनाथन समिती, मुंबई पब्लिक ट्रस्ट कायदा दुरुस्ती इत्यादि. या मंडळाचे कामकाज मा. श्री. बापूसाहेब खैरे यांचे अध्यक्षतेखाली चालते. त्यात डॉ. मुकुंदराव गायकवाड तसेच श्री. भिडे व पंडित, श्री. कोरात्रे, डॉ. कामत, डॉ. घाणेकर, श्री. जोगळेकर, श्रीमंतो दिवेकर, न्यायमूर्ति देशमुख, न्यायमूर्ति प्रतापराव बेहेर इत्यादींनी वेळोवेळी सहभाग घेऊन आपले विचार व्यक्त केले.

२. शेती कर्जपुरवठा

सहकारी बँकांना नॉन परफॉर्मिंग असेट्ससंबंधी जी नवी नियंत्रणे रिझर्व्ह बँकेमार्फत लागू करण्यात आली आहेत, त्यातील पूर्वीची १८० दिवसांची कालमर्यादा बदलून ती ९० दिवस करण्यात आल्यामुळे सहकारी बँकांना होणाऱ्या अडचणीबाबत एक सभा प्रतिष्ठानने दिनांक ३-६-२००४ रोजी आयोजित केली होती. त्यामध्ये अडचणीचा आढावा घेण्यात आला. आता सोनेतारण व रु. १०,००,०००/- पर्यंतच्या कर्जांना रिझर्व्ह बँकेने परत ९० दिवसांची मर्यादा १८० दिवस केल्याचे रिझर्व्ह बँकेने ४ ऑगस्ट २००४ च्या परिपत्रकाने कळविले आहे.

३. आत्मनिर्भर सहकारी कायदा :-

मा. केंद्रीय मंत्रीमहोदय, कृषी व सहकार यांना केंद्र शासनामार्फत आत्मनिर्भर सहकारी संस्था कायदा ज्या राज्यांत अद्याप झालेला नाही, त्या राज्याकडे तशा कायद्याबाबत पाठपुरावा करावा तसेच सहकारी बँकांवर जी अनेक नियंत्रणे आणली जात आहेत, त्यामुळे सहकारी

बैंकांची स्वावसत्ता धोक्यात बेजार नाही या दृष्टिने प्रयत्न व्हावे असा प्रस्ताव मा. धारियासाहेब यांचे सहोने केंद्र शासनास दि. १७-६-२००४ रोजी सादर केला आहे.

४. मा. शरद पवार, केंद्रीय कृषी व सहकार मंत्री यांना केंद्र शासन सहकारी बँकांसाठी जो टास्क फोर्स नेमणार आहे, त्याबाबत महाराष्ट्राचा या क्षेत्रातील वाटा लक्षात घेऊन महाराष्ट्रातील सहकारी क्षेत्रांतोत पदाधिकारी / अधिकारी या टास्क फोर्सवर घेतले जातील हे पाहण्यासाठी दि. १-७-२००४ रोजी प्रस्ताव मा. खैरेसाहेब यांचे सहोने सादर केला. त्या सुचनेनुसार या वैद्यनाथन कमिटीवर महाराष्ट्राचे सहकार आयुक्त यांना घेतले होते.

५. सहकार आयोग :

मा. धारियासाहेब यांनी केंद्रीय कृषी व सहकार मंत्रीमहोदयांना सहकार शताब्दीच्या संदर्भात एक सहकार आयोग नेमून यासंबंधाने सहकारी चळवळीच्या शंभर वर्षांचा आढावा घेऊन पुढील कामकाजाची दिशा ठरवावी असे सुचविले आहे.

६. दि. ५-४-२००४ रोजी इंडियन सोसायटी फॉर स्टडिज् इन को-ऑपरेशन पुणे यांचे सहकार्याने सहकार शताब्दी महोत्सवानिमित्त सहकारी बँकिंगवर चर्चासत्र आयोजित केले.

७. भारतीय 'अमूल'ची कथा :-

'अमूल इंडिया' या दुग्ध व्यवसाय चळवळीविषयी गुजरात मिल्क मार्केटींग सोसायटी, आणंद, गुजरात यांनी अतिशय माहितीपूर्ण पुस्तक प्रसिद्ध केले आहे. त्यांच्या सहकार्याने कृषी व सहकार चळवळीसाठी मगठोतून हे पुस्तक भाषांतरित करण्याचे काम श्री. कोरात्रे, निवृत्त सहसचिव सहकार महाराष्ट्र शासन यांनी नुकतेच पूर्ण केले आहे. २००५-२००६ या वर्षात सदर पुस्तक करण्यात येईल.

८. नागरी सहकारी बँकांना तसेच शासकीय व विद्यापीठातील परीक्षांना उपयुक्त होईल असे हे पुस्तक सहकारी शताब्दीनिमित्त मा. बापूसाहेब खैरे यांच्या मार्गदर्शनाने कृषी सहकार व्यासपीठाने निवृत्त घेतले आहे.

९. घटना दुरुस्ती :

केंद्र शासनाचा सहकारी कायद्यासंबंधी घटना दुरुस्तीचा विचार आहे असे मा. शरद पवारसाहेब यांनी मा. धारिया यांना कळविले त्यास अनुसरून मा. जस्टीस बी. एन. देशमुख, यांनी मुख्य न्यायाधीश मुंबई न्यायालय यांचे अध्यक्षतेखाली दि. १८-१२-२००४ रोजी एक

चर्चासत्र आयोजित केले होते. त्यांत मा. रामा रेड्डी, अध्यक्ष, को-ऑपरेटिव्ह डेव्हलपमेंट फाउंडेशन, हैदराबाद व व्यासपीठाच्या मान्यवरांनी भाग घेतला होता.

१०. सहकार गोलमेज परिषद :-

इंडियन सोसायटीचे रौप्य महोत्सवी कार्यक्रमातील गोलमेज परिषदेत आंतरराष्ट्रीय सहकारी परिषदेचे प्रमुख प्रवर्तक प्रा. इयान मॅकफर्सन यांचे शोध निबंधावर व्यासपीठाच्या अधिकाऱ्यांनी आपले विचार मांडले. तसेच इंग्लंडमधील संशोधिका डॉ. गॅटा-हॉडम् यांनी व अन्य अनेकांनी आपले विचार मांडले.

११. कोल्हापूर विद्यापीठात दि. १ फेब्रु. २००५ रोजी कंपनी दुरुस्ती अधिनियम २००२ आणि सहकारी उत्पादन संस्था यावर एक उपयुक्त चर्चासत्र घेणेत आले. सद्य चर्चासत्र यशस्वी होण्यासाठी प्रतिष्ठानने योगदान दिले. व्यासपीठाच्या अधिकाऱ्यांनी 'उत्पादकांच्या (सहकारी) कंपन्या' या विषयावर निबंध वाचला.

१२. बँकिंगवरील अद्ययावत अशा वैद्यनाथन समितीवर एकूण दोन चर्चासत्रे प्रतिष्ठानमध्ये तज्ज्ञांच्या साहाय्याने आयोजित करण्यात आली. व्हिजन डॉक्युमेंट २००५ आर. बी. आय. यावर प्रतिष्ठानचे वतीने एक निवेदन तयार करून मा. बापूसाहेब खैरे व मा. धारिया यांच्या मान्यतेने त्यास अंतिम रूप दिले ते मा. धारियांनी स्वतः पुणे भेटीत सादर केले.

विशेष कार्यक्रम :-

१. गोखले अर्थशास्त्र संस्थेचे सहकार्याने केंद्रीय बजेट २००४-२००५ या विषयावर प्रतिष्ठानने प्रा. प्रदीप आपटे या अर्थतज्ज्ञांचे व्याख्यान दि. ३०-७-२००४ रोजी आयोजित केले.

२. दि. १२ ऑगस्ट २००४ रोजी मुंबई पब्लिक ट्रस्ट कायदा यावरील राज्य विधि आयोगाने सुचविलेल्या दुरुस्त्यांवर एक चर्चासत्र घेण्यात आले. त्यांत जॉईंट चॅरिटी कमिशनर, पुणे श्री. पाध्ये यांनी व इतर अनेकांशी आपले विचार प्रगट केले. सभेचे अध्यक्षस्थान मा. धारिया यांनी भूषविले. मा. खैरे यांनी प्रस्तावना केली. या विषयावर एक टिपण तयार करून ते शासनाचे विधि व न्याय विभागाकडे या विषयावर झालेल्या शासनाच्या बैठकीच्या वेळी दि. ८-९-२००४ रोजी सादर करणेत आले.

३. प्रतिष्ठानचे सरचिटणीस श्री. काळे यांच्या सूचनेनुसार 'मराठीचा न्याय प्रक्रियेत वापर'

या विषयावर चर्चासत्र घेण्यात आले. त्यात महाराष्ट्र साहित्य परिषदेचे डॉ. जोगळेकर, व्यासपीठाचे अधिकारी उपस्थित होते. मा. बापूसाहेब खैरे यांनी सुयोग्य मार्गदर्शन केले.

४. त्सुनामीच्या पार्श्वभूमीवर डॉ. दुभाषी यांचे **Disaster Management** या विषयावरील टिपण मिळवून ना. शरद पवार यांना सादर करणेत आले.

ब) महाराष्ट्र महिला व्यासपीठ :

महिला प्रबोधन -

विविध कार्यक्रमांद्वारा अन्यायग्रस्त महिलांना मार्गदर्शन, महिला विकासाचे विविध कार्यक्रम हे महिला व्यासपीठाचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे.

मुंबईतील कार्यक्रम/उपक्रम : महिला व्यासपीठाचे काम मुख्य कार्यालय व मुलुंड येथील कार्यालय या दोन्ही ठिकाणांहून चालते. या खेरोज पुणे, नागपूर, कराड येथेही महिला व्यासपीठाची केंद्रे आहेत. यावर्षी नाशिक व लातूर केंद्र या ठिकाणी सुरु करण्याचे प्रयत्न आहेत.

२००४-२००५ या कालावधीत विविध प्रकारचे कार्यक्रम घेण्यात आले. काही कार्यक्रम स्वतंत्रपणे करण्यात आले तर काही कार्यक्रम अन्य संस्थांच्या सहकार्याने घेण्यात आले. प्रतिष्ठानने घेतलेल्या अनेक कार्यक्रमात व्यासपीठाच्या कार्यकर्त्यांनी भाग घेतला. काही ठिकाणी अन्य संस्थांच्या कार्यक्रमात महिला व्यासपीठाच्या कार्यकर्त्या पूर्णांशाने सहभागी झाल्या. कार्यक्रमांमध्ये स्थूल मानाने पुढील विषयांचा समावेश केला होता.

१. कौटुंबिक अत्याचार, २. स्वयंरोजगार, ३. बचतगट, ४. आरोग्यविषयक

याखेरीज ज्येष्ठ नागरिकांचे प्रश्न, रेशनकार्ड मिळवून देण्याचे प्रश्न अशा काही सामाजिक प्रश्नांवर्ही व्यासपीठाच्या कार्यकर्त्यांनी काम केले आहे.

१. कौटुंबिक अत्याचार : 'रोशनी' कुटुंब सल्लागार केंद्र, चव्हाण सेंटर व मुलुंड येथे चालविण्यात येते. केंद्रात ५-६ कार्यकर्त्या व मुलुंड कार्यालयात सुमारे १५ स्त्री-पुरुष कार्यकर्ते समस्याग्रस्त व्यक्तींना योग्य सल्ला देऊन प्रश्न सोडविण्यास मदत करतात. स्त्रियांना घरात मागहाण, मानसिक व शारीरिक छळ, एकतर्फी प्रेम, दुसरे लग्न अशा स्वरूपांचे प्रश्न अधिक असतात. सर्वसाधारण लेखी अर्ज घेऊन, पत्राद्वारे दोन्ही पक्षांना एकत्र करून प्रश्नांची सोडवणूक करण्याचा प्रयत्न केला जातो. क्वचित वेळी पोलिसांची मदत घेतली जाते व

शेवटची पायरी म्हणून कोर्टात वा वकिलांकडे जाण्याचा सल्ला दिला जातो. २००४ मालामध्ये एकूण १११ केसेस 'रोशनी' केंद्रात दाखल करण्यात आल्या. पैकी ६६ केसेसमध्ये ममजोता करण्यात केंद्राचे कार्यकर्ते यशस्वी ठरले आहेत. उरलेल्या केसेसचा पाठपुरावा चालू आहे.

या प्रत्यक्ष मदतीच्या कार्यक्रमाखेरीज प्रतिष्ठानच्या अन्य विभागांच्या मदतीने जून २००४ मध्ये 'स्त्रियांवरील कौटुंबिक अत्याचार' या विषयावर चर्चात्मक कार्यक्रम घेण्यात आला. सुमारे १०० महिला उपस्थित होत्या. निवृत्त न्यायमूर्ती चंद्रशेखर धर्माधिकारी यांनी उत्कृष्ट मार्गदर्शन केले. महिलांवरील अत्याचारांची विविध स्वरूपे विषद करून महिलांना कशा प्रकारे संघर्ष करून मार्ग काढावा यांचे विवेचन केले. हे मार्गदर्शन महिलांना व विशेषतः कार्यकर्त्यांना फारच उपयुक्त ठरले. पांडुरंग विद्यालयात मुलुंड येथे जुलै २००४ मध्ये व मार्च २००५ मध्ये एक दिवसीय कायदेविषयक प्रशिक्षण शिबिर कार्यकर्त्यांसाठी ठेवण्यात आले होते. त्याही शिबिरात सुमारे १०० महिला उपस्थित होत्या. रोजच्या व्यावहारिक जीवनाशी निगडित प्रश्न व त्यासंदर्भातील कायदे याविषयी उत्कृष्ट मार्गदर्शन करण्यात आले. लिगल फोरमच्या सहकार्यामुळे हा कार्यक्रम यशस्वी होऊ शकला.

२. स्वयंरोजगार : रोजगार हा युवक युवतींच्या दृष्टीने अत्यंत महत्वाचा प्रश्न-रोजगाराच्या अभावामुळे शिक्षित, अर्धशिक्षित वा अशिक्षित युवकांपुढे 'जगावे कसे?' हे मोठे प्रश्नचिन्ह उभे असते. त्यामुळे व्यासपीठातर्फे युवक - युवतींना मार्गदर्शन करण्यासाठी १८ ऑगस्ट २००४ रोजी एक स्वयंरोजगार मेळावा घेण्यात आला होता. मेळाव्याचा लाभ सुमारे ८० तरुणांनी घेतला. स्वयंरोजगारांच्या विविध संधीविषयी माहिती देण्यात आली.

३. बचतगट : महिला मंडळे : व्यासपीठाच्या वतीने मुंबई शहरात - विशेषतः चेंबूर, पवई, भांडुप, मुलुंड, अंधेरी इत्यादी उपनगरात महिलांचे बचतगट चालविण्यात येतात. एका गटात २० महिला याप्रमाणे सध्या १० गट कार्यरत आहेत. महिला स्वतःचे आर्थिक व्यवहार कर्ज देणे, व्याजदर ठरविणे, शिल्लक रक्कमेचा उपयोग इत्यादी स्वतःच करतात. तसेच बचत गटांबरोबरच सर्व ठिकाणी महिला मंडळे सुरू असून नियमित बैठका होतात.

सावित्रीबाई फुले जयंती : ३ जानेवारी २००५ रोजी एक मोठा मेळावा प्रतिष्ठानच्या

सभागृहात घेण्यात आला होता. मेळाव्यात सावित्रीबाईंच्या कार्याची कृतज्ञतापूर्वक महिलांना माहिती करून देण्यात आली. आजवर झालेल्या बचतगट बैठकांची माहिती पुढीलप्रमाणे -

दिनांक	ठिकाण	उपस्थित महिला
२०-१०-२००४	केशवपाडा - मुलुंड	४०
१-१२-२००४	गणेशनगर - भांडुप	३०
२२-१-२००५	पवई	२०
२४-१-२००५	उल्हासनगर	४०

सौ. वेणूताई चव्हाण 'जन्मदिवस' हा महिला व्यासपीठाच्या कार्यक्रमांचा एक भाग आहे. दरवर्षीप्रमाणे याहीवर्षी दि. २ फेब्रुवारी २००५ रोजी महाराष्ट्र महिला व्यासपीठाने ३५ वर्षांवरील महिलांची मंडळे, बचतगट, संस्था यांच्यासाठी एकांकिका व लोकनृत्य स्पर्धांचा कार्यक्रम आयोजित केला होता. कवयित्री लेखिका सौ. रुपाली चिंचोलीकर या पाहुण्या म्हणून उपस्थित होत्या. पुण्याचे विलास चव्हाण, मुंबईचे जयंत वाडकर व प्रशांत नांदगावकर यांनी कार्यक्रमाचे परीक्षण केले. प्रतिष्ठानचे उपाध्यक्ष मा. हुसेन दलवाई व सृजन प्रमुख व कार्यकारिणी मंडळ सदस्या श्रीमती सुप्रिया सुळे इत्यादी या कार्यक्रमांला उपस्थित होते. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन व अन्य सर्व जबाबदाऱ्या महिला व्यासपीठाच्या अनुभवी कार्यकर्त्यांनी यशस्वीपणे पार पाडल्या. महिला व्यासपीठाने सादर केलेल्या कोकणातील बाल्या नाचाचे प्रेक्षकांनी टाळ्यांच्या गजरात स्वागत केले.

दि. २८ फेब्रुवारी २००५ रोजी कालकथित दादासाहेब रुपवते यांच्या ८० व्या जन्मदिनी समाजभूषण पुरस्कार प्रदान समारंभ कार्यक्रम भंडारदरा येथे झाला. या कार्यक्रमांत मुलुंड विभागातील व्यासपीठाच्या कार्यकर्त्या सहभागी झाल्या होत्या.

दि. ४ मार्च २००५ रोजी मैत्री युवा गौरव पुरस्कार वितरण सोहळा सादर करण्यात आला. या कार्यक्रमात शोभा लोंढे यांना युवा पुरस्कार देण्यात आला.

दि. ६ मार्च २००५ रोजी अपनालय संस्थेतर्फे महिला मिलन हा कार्यक्रम झाला. या कार्यक्रमात महिला व्यासपीठातर्फे बालकांचे लैंगिक शोषण व कौटुंबिक हिंसाचार याविषयी माहिती देण्यात आली.

दि. ८ मार्च २००५ रोजी बृहन्मुंबई महानगरपालिका येथे जागतिक महिलादिन सादर करण्यात आला. या कार्यक्रमात शोभा लोंढे यांना मुंबई विभागातील 'सक्रिय कार्यकर्त्या पुरस्कार' मुंबईच्या महापौरांच्या हस्ते देण्यात आला.

दिनांक २०-४-२००५ रोजी मंथन महिला मंडळ व महाराष्ट्र महिला व्यामपीट यांच्या संयुक्त विद्यमाने चेंबुर येथे मोफत डोळे तपासणी शिबिराचा कार्यक्रम घेतला. यात अंदाजे ८० व्यक्तींना लाभ मिळाला.

दि. ११ मार्च २००५ रोजी मुलुंड कार्यालयात जागतिक महिला दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमात अंदाजे ४० महिलांचा सहभाग होता. शोभा लोंढे यांनी सूत्रसंचालन केले. आपल्या देशातील महिलांची परिस्थिती याबाबत मार्गदर्शन केले व श्रीमती प्रणोती यांनी जागतिक महिला दिन याबाबत माहिती दिली. मुलुंड विभागातील स्वयंसेवक म्हणून काम करणाऱ्या २ ज्येष्ठ कार्यकर्त्यांचा सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमाचे आभार प्रदर्शन सुजाता तपासे यांनी केले.

क) नवभारत युवा आंदोलन :

नवभारत युवा आंदोलनाचे कामकाज मा. श्री. प्रेमानंद रुपवते, यांच्या मार्गदर्शनाने संघटक श्री. दत्ता बाळसराफ सहकाऱ्यांसह करीत असतात. या विभागामार्फत खालील कार्यक्रम राबविण्यात आले.

दि. ४ एप्रिल २००४ कार्यकर्ता स्नेह मेळावा व समाजकार्यकर्ता प्रशिक्षण वर्गाच्या २००३-२००४ च्या प्रशिक्षणार्थ्यांना प्रमाणपत्र वितरण समारंभ आयोजित केला होता. त्यावेळी वैविध्यपूर्ण सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी मा. प्रेमानंद रुपवते होते. प्रमुख पाहुणे, प्रतिष्ठानचे कोषाध्यक्ष मा. कमलाकर म्हेत्रे यांच्या हस्ते प्रमाणपत्राचे वितरण करण्यात आले.

दि. ८ एप्रिल व ९ एप्रिल २००४ चेतना कूलिज येथे युवा चेतनासह पथनाट्य कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. विविध प्रशिक्षण वर्गाच्या विद्यार्थ्यांना कार्यशाळेत पाठविण्यात आले होते.

दरवर्षीप्रमाणे साने गुरुजी राष्ट्रीय स्मारक ट्रस्ट, माणगांव यांच्या संयुक्त विद्यमाने युवा श्रमसंस्कार शिबोर १ मे ते ५ मे या काळात माणगांव येथे आयोजित करण्यात आले होते. यात स्वातंत्र्यसैनिक मा. व्यंकटराव रणबीर, भाईवैद्य, शाहीर लीलाधर हेगडे, डॉ. नरेंद्र दाभोळकर, जनाद निगुडकर यांचे मार्गदर्शन लाभले.

दि. ४, ५ व ६ जून २००४ रोजी चव्हाण सेंटर येथे पथनाटय प्रशिक्षण कार्यशाळेचे आयोजन केले. ह्या कार्यक्रमात ३० शिबिरार्थीनी भाग घेतला.

दि. ६ जून २००४ चेतना कॉलेज येथे युवा चेतना व प्रागतिक विद्यार्थी संघ यांचे सहकार्याने एम. एम. डब्ल्यू प्रवेश परीक्षेसाठी एक दिवसीय मार्गदर्शन शिबिराचे आयोजन केले होते.

दि. ८ जून २००४ बिल्ड कार्यालय, बांद्रा-पश्चिम येथे धर्माधता विरोधी प्रशिक्षण कार्यक्रमाची पूर्वतयारी बैठक आयोजिण्यात आली.

दि. ९ व १० जून २००४ रोजी आझाद मैदान येथे रेशनिंग कृती समिती आयोजित रेशनिंगविषयक प्रश्नांवर धरणे, आंदोलन कार्यक्रमात आंदोलनाच्या वतीने सहभाग.

दि. १२ व १४ जून २००४ रोजी पोस्टोरिअर, माऊंट मेरी चर्च, बांद्रा येथे दलितांचा विकास आणि आंतरराष्ट्रीय प्रसार व प्रचार तसेच महाराष्ट्रातील संस्थांचे प्रतिनिधीत्व व दलित संघटनेचे नेटवर्क करून जागृती करणे या विषयांवर चर्चासत्रामध्ये सहभाग.

दि. ९ जुलै २००४ रोजी चव्हाण सेंटर येथे इयत्ता १० वी व इयत्ता १२ वी नापास विद्यार्थ्यांचा मेळावा तसेच पालकांना मार्गदर्शन कार्यक्रम 'एकलव्य' प्रकाशनाच्या विद्यार्थी समुपदेशक श्रीमती धनश्री चाचड व श्रीमती मासुमा मेधजी यांच्या मार्गदर्शनाने पार पडला. महाराष्ट्रातील दहावी व बारावी परीक्षेतील गुणवंत विद्यार्थ्यांना प्रतिष्ठानच्या वतीने ग्रंथभेट पाठविण्यात आली.

दि. १४ व १५ जुलै २००४ रोजी महाराष्ट्र राज्य एड्स नियंत्रण संस्थेतर्फे पथनाटयांचे प्रशिक्षण देण्यात आले. प्रमुख वक्ते मा. प्रमोद निगुडकर, प्रा. रवी देवगडकर, बुद्धदास कदम हे होते. या शिबिरातून प्रचार कार्यासाठी नवभारत युवा आंदोलनाच्या पथनाटय संघाची निवड करण्यात आली.

दि. २५ जुलै २००४ रोजी पर्यावरण संरक्षण व संवर्धन शिबीर, येऊर, ठाणे येथील जंगलात आयोजित करण्यात आले. या शिबिरात ३५ प्रशिक्षणार्थींनी भाग घेतला, उपवनाधिकारी श्री. पाटणकर, नवभारत युवा आंदोलनाचे पर्यावरण विषयक तज्ज्ञ कार्यकर्ते श्री. जयवंत घाडी यांनी मार्गदर्शन केले. वेगवेगळ्या वनस्पतींची माहिती दिली. विजय कमळे यांनी हे शिबिर संघटित केले.

दि. २६ जुलै २००४ रोजी चेतना कॉलेजमध्ये छत्रपति शाहुमहाराज जयंतीनिमित्त 'मामाजिक न्याय' या विषयावर प्रमुख वक्ते म्हणून श्री. दत्ता बाळसराफ यांनी विद्यार्थ्यांमोर मांडणी व चर्चा केली. अध्यक्षस्थानी प्राचार्य सुरनीस होते.

दि. ३१ जुलै २००४ रोजी पर्यावरणाच्या कार्यशाळेचा दुसरा टप्पा माहीम, निसर्ग उद्यान येथे पार पडला. श्री. जयवंत घाडी व निसर्ग उद्यानाचे उपसंचालक श्री. कुबल यांनी या शिबिरार्थींना मार्गदर्शन केले.

इंडिया सेंटर फॉर ह्युमन राईट्स अँड लॉ यांच्या संयुक्त विद्यमाने युवकांसाठी धर्मनिरपेक्षता व जातीयवाद विरोधी कार्यशाळा ८ जिल्ह्यांत ऑगस्ट ते ऑक्टोबर ह्या काळात घेण्यात आल्या. या कार्यशाळेत राम मुनियानी, विलास सोनावणे, दत्ता बाळसराफ, राजू सयाल, प्रियांका जोसेफ, अँड. असिम सरोदे, रविंद्र झेंडे यांनी मार्गदर्शन केले. औरंगाबाद, बीड, चंद्रपूर, वर्धा, अमरावती, नाशिक, देवरुख, रत्नागिरी आदि सर्व मिळून अंदाजे ८०० कार्यकर्ते सहभागी झाले.

समाज कार्यकर्ता प्रशिक्षणवर्ग हा नवभारत युवा आंदोलनातर्फे चालविण्यात येणारा महत्वाचा कार्यक्रम आहे. त्या जोडीला यावर्षी (२००४) मध्ये पत्रकारिता प्रशिक्षण वर्ग व कायदेविषयक प्रशिक्षण वर्ग हे दोन वर्ग सुरू करण्यात आले आहेत. प्रतिसाद उत्तम मिळाला असून दि. १४ ऑगस्ट २००४ रोजी या वर्गांचे संयुक्तरित्या उद्घाटन करण्यात आले. या उद्घाटन प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रतिष्ठानचे सरचिटणीस श्री. शरद काळे उपस्थित होते. या उद्घाटनाच्या सत्रात अँड. प्रमोद ढोकळे यांचे 'भारतीय राज्यघटना' या विषयावर व्याख्यान झाले.

प्रतिवर्षानुसार मुंबई विभागीय पातळीवरील यशवंतराव चव्हाण स्मृति वक्तृत्व व निबंध स्पर्धा युवा चेतना व नवभारत युवा आंदोलनाच्या संयुक्त विद्यमाने चेतना कॉलेज, बांद्रा येथे २७ व २८ ऑगस्ट २००४ रोजी घेण्यात आली. स्पर्धकांना स्पर्धेतील विषयांबद्दल मार्गदर्शन करण्यासाठीची कार्यशाळा २७ ऑगस्ट रोजी पार पडली. या कार्यशाळेत 'स्त्रियांचे बिनमोल श्रम', 'स्पर्धा परीक्षेत महाराष्ट्र मागे का?', 'जीवन जगण्याची कला व वक्तृत्व कला' हे विषय विषद करण्यात आले. वक्तृत्व स्पर्धेत १८ आणि निबंध स्पर्धेत ३२ स्पर्धकांनी भाग घेतला. स्पर्धेसाठी सुनिल वालावलकर, अमोल पाटील व इतर मान्यवरांचे मार्गदर्शन लाभले.

यशवंतराव चव्हाण युवा पुरस्कार वितरण : महाराष्ट्रात उत्कृष्ट सामाजिक काम करणाऱ्या युवकास नवभारत युवा आंदोलनाच्या वतीने देण्यात येणारा 'यशवंतराव चव्हाण युवा पुरस्कार २००४' यावर्षी श्रीमती वैशाली पाटील, पेण, रायगड व श्री. विश्वास ठाकूर, नाशिक यांना मा. नाम. श्री. आर. आर. पाटील, उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांच्या हस्ते मा. चव्हाणसाहेबांच्या पुण्वर्तिर्थादिनी (२५ नोव्हेंबर २००४ रोजी) देण्यात आला 'रोख रक्कम रु. ११०००/- व सन्मानपत्र' असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे.

यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालयीन साहित्य पारितोषिक योजना :

महाविद्यालयातील इयत्ता १२ वी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांसाठी 'यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालयीन साहित्य पारितोषिक' ही योजना प्रतिष्ठानने लेख, कथा व कविता या तीन साहित्यप्रकारांकरीता आयोजित केली होती. या साहित्य प्रकारांसाठी महाराष्ट्रातील महाविद्यालयांतील विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. सदर स्पर्धेसाठी परीक्षक म्हणून श्रीमती सोनाली टेंजपांडे, श्री. मधुकर आरकडे, श्री. संदीप साळवी यांनी काम पाहिले. या योजनेत खालील स्पर्धक विजयी ठरले.

कथा

क्र.		कथेचे नांव	कॉलेजचे नांव
१.	प्रथम पारितोषिक रु. २०००/- श्री. धनंजय सुधाकरराव जावाडे	परतफेड	इंदिरागांधी गव्हरमेंट मेडिकल कॉलेज, नागपूर
२.	द्वितीय पारितोषिक रु. १५००/-	तेजस्विनी	धनाजी नाना महाविद्यालय, फैजपूर, जि. जळगांव
३.	तृतीय पारितोषिक रु. १०००/- श्रीमती वाझेंदाबेगम दौलतसाब मुलाणी	क्षमा	ए. आर. बिल्हा महिला कनिष्ठ महाविद्यालय, सोलापूर

	उत्तेजनार्थ रु. ५००/- प्रत्येकी		
१.	श्री. अविनाश हंबीरराव लोंढे	तारुण्य	अण्णासाहेब शिंदे कृषी अभियांत्रिकी महाविद्यालय, म. फुले कृषी विद्यापीठ, गहुगी, अहमदनगर.
२.	श्रीमती सपना प्रभाकर रेडकर	खुळं	श्री. पंचम खेमराज महाविद्यालय, सावंतवाडी
३.	श्री. आनंद उत्तमराव काकडे	दैव देतं आणि कर्म नेतं	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद

कविता

क्र.		कवितेचे नांव	कॉलजचे नांव
१.	प्रथम पारितोषिक रु. २०००/- श्री. अरुण रसाळ	पाण्याचे अभंग	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा, विद्यापीठ, औरंगाबाद
२.	द्वितीय पारितोषिक रु. १५००/- श्रीमती निकिता किसन शुरपाटणे	सवत	जनता कला वाणिज्य महाविद्यालय, मलकापूर, बुलढाणा
३.	तृतीय पारितोषिक रु. १०००/- श्री. संतोष किसनराव नारायणकर उत्तेजनार्थ रु. ५००/- प्रत्येकी	गाणं	विवेकानंद आर्ट्स, कॉमर्स आणि सायन्स कॉलेज, औरंगाबाद.
१.	श्रीमती संध्या हंगरगेकर	माझी हार	तुळजाभवानी महाविद्यालय, तुळजापूर
२.	श्री. महादेव राऊत	माय	भगवान बाबा महाविद्यालय, लोणार, सरोवर
३.	श्री. भाऊराव रामेश्वर तनपुरे	बळी	स्वावलंबी कॉलेज, वर्धा

एकांकिका

क्र.		एकांकिकेचे नांव	कॉलजचे नांव
१.	द्वितीय पारितोषिक रु. १५००/- श्री. आनंद उत्तमराव काकडे	गिव्ह अँड टेक एक अलिखित करार	वृत्तपत्र विद्या विभाग, डॉ. आंबेडकर विद्यापीठ, औरंगाबाद
२.	तृतीय पारितोषिक रु. १०००/- श्री. उदय श्रीधर आंबेकर उत्तेजनार्थ रु. ५००/- प्रत्येकी	उषःकाल! उषःकाल	विवा कला, वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय
१.	श्री. महेश अनंत कांबळे	सावधान ! रांगेत उभा आहे	शिक्षणमहर्षी दादासाहेब लिमये कॉलेज, नवी मुंबई.
२.	श्री. विवेक राऊत	एक होता एकटा	सरदार पटेल महाविद्यालय, चंद्रपूर
३.	श्री. रमेश कदम	राणी हरवल्याची गोष्ट	यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ

दि. २९ डिसेंबर २००४ बालमजुरी व प्राथमिक शिक्षण याबाबत भूमिका व आगामी कृती यावर एक परिसंवाद चव्हाण सेंटर येथे झाला. यावेळी कामगारमंत्री नबाब मलिक, अरविंद वैद्य, डॉ. संतोष कुमार तसेच श्रीनिवास कुलकर्णी उपस्थित होते. या कार्यक्रमाचे आयोजन 'बचपन बचाव' आंदोलन, महाराष्ट्राच्या सहकार्याने केले होते.

दि. ११ व १२ डिसेंबर २००४ रोजी मालाड, मुंबई येथील जे. जे. हॉलिडे होम्स येथे दोन दिवसीय एड्स प्रतिबंधक प्रशिक्षण नेतृत्व कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. कार्यशाळेत डॉ. शिंदे, डॉ. जगताप, सुनिल वालावलकर, डॉ. जाधव यांनी मार्गदर्शन केले. आयोजनाची जबाबदारी श्री. संदीप सुमन यांनी पार पाडली. मा. प्रेमानंद रुपवते यांच्या हस्ते प्रमाणपत्राचे वितरण झाले.

दि. १ जानेवारी २००५ रोजी चेतना कॉलेज येथे कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला फोरमचे एक दिवसीय शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यक्रमास ९० युवक-युवती उपस्थित होते.

१ जानेवारी ते १८ जानेवारी २००५ व ६ फेब्रुवारी २००५ या दिवशी महाराष्ट्र फाउंडेशनच्या वतीने जिल्ह्यात आयोजिलेल्या महाराष्ट्र जागर या कार्यक्रमाचे आयोजनात सहभाग घेतला होता.

३ जानेवारी २००५ रोजी 'क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले' यांच्या जयंतीनिमित्त महिला आर्थिक विकास मंडळाच्या 'स्त्रीमुक्ती दिन' म्हणून साजरा झालेल्या कार्यक्रमात सहभाग.

दि. ८ फेब्रुवारी २००५ रोजी इंडो-पाक युथ फोरम फॉर पीस यांच्या सहकार्याने पाकिस्तानमधून आलेल्या युवक युवतींशी गप्पांचा कार्यक्रम चव्हाण सेंटरच्या सभागृहामध्ये पार पाडला. या कार्यक्रमाच्या प्रमुखस्थानी मा. हुसेन दलवाई, उपाध्यक्ष व मा. शरद काळे, सर्चिटणीस हे होते. यावेळी सुमारे १५० लोक उपस्थित होते.

दि. १९ व २० फेब्रुवारी २००५ रोजी शिवाजी विद्यापीठांतर्गत महाविद्यालयीन यशवंतराव चव्हाण स्मृति गुणगौरव वक्तृत्व व निबंध स्पर्धेचे आयोजन कासेगांव शिक्षण संस्थेचे कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर, ता. वाळवा, जि. सांगली येथे करण्यात आले होते. या स्पर्धेच्या कार्यशाळेचे उद्घाटन राजाराम बापू सहकारी बँकेचे चेअरमन मा. पाटीलसाहेब यांनी केले.

कन्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य आर. डी. सावंत यांच्या उपस्थितीत ११ फेब्रुवारी २००५ रोजी कार्यशाळा झाली व दि. २० फेब्रुवारी २००५ रोजी स्पर्धा होऊन पारितोषिकं देण्यात आली. या स्पर्धेसाठी 'अंधश्रद्धा-समस्या व उपाय', 'साहित्य संमेलनाची सामाजिक उपयुक्तता', 'जागतिकीकरण व शिक्षण क्षेत्रातील आव्हाने' हे विषय देण्यात आले होते. बक्षीय वितरण सांगली जिल्हा पोलीस उपनिरीक्षक श्री. आव्हाडसाहेब यांच्या हस्ते झाले.

दि. २१ व २२ फेब्रुवारी २००५ रोजी पुणे विद्यापीठातर्गत यशवंतगव चव्हाण स्मृति गुणगौरव निबंध व वक्तृत्व स्पर्धा कला महाविद्यालय, होळकर वाडा, जेजुरी, ता. पुरंदर, जि. पुणे येथे आयोजित केली होती. ह्या स्पर्धेत पुढील विषय देण्यात आले होते. 'बदलती जीवन शैली', 'शिक्षण व जागतिकीकरण', 'आधुनिक काळात स्त्रीचे स्थान', पुणे विद्यापीठाचे विद्यार्थी कल्याण मंडळ, संचालक प्रा. तेज निवळीकर, कला महाविद्यालयाच्या प्राचार्य अर्चना ढेकणे हे मान्यवर ह्याप्रसंगी उपस्थित होते. या दोन्ही स्पर्धांसाठी मा. अरविंद वैद्य, मुंबई, प्रा. सचिन गरुड, श्री. संजय बनसोडे, श्री. दिपक कोठावळे, इस्लामपूर, श्री. विलास लोंढे, श्री. बाळासाहेब काळे, जेजुरी या मंडळींचे सहकार्य लाभले. दोन्ही स्पर्धांमध्ये सुमारे ७०-७५ विद्यार्थी-विद्यार्थीनींनी भाग घेतला.

दि. ३१ मार्च २००५ रोजी आज्ञाद मैदान येथे झालेल्या शैक्षणिक धोरणाबाबत धरण्याच्या कार्यक्रमात सहभाग.

मुंबई व महाराष्ट्रामध्ये संपूर्ण वर्षभर वेगवेगळ्या संस्था/संघटनांमधून शैक्षणिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, आरोग्य ह्या विषयावर होणाऱ्या कार्यक्रमांमध्ये कार्यकर्त्यांचा सहभाग असतो.

ड) मोफत कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला फोरम : कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला फोरम, मुंबईतर्फे गरजवंतांना खालील सेवा पुरविल्या जातात.

मोफत सल्ला केंद्र : दर शुक्रवारी सायंकाळी ५.०० ते ७.०० या वेळात गरजवंतांना मोफत कायदेविषयक तोंडी सल्ला दिला जातो.

मोफत समुपदेशन व तडजोड : मंगळवार सायंकाळी ५.०० ते ७.०० या वेळात येथे मोफत समुपदेशन व तडजोड केंद्राचे आयोजन केले जाते.

विधी साक्षरता कार्यक्रम : विविध सामाजिक संघटनांच्या संयुक्त विद्यमाने वेगवेगळ्या ठिकाणी वेगवेगळ्या प्रकारच्या विधी साक्षरता कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. यासाठी खालील सामाजिक घटकांसाठी स्वतंत्र प्रकल्प तयार झाले आहेत.

पौगंडावस्थेतील मुले-मुली, महाविद्यालयीन विद्यार्थी, ज्येष्ठ नागरिक, महिला, सहकारी गृहनिर्माण संस्थांचे सदस्य, न्यासाचे विश्वस्त, सामाजिक संस्थांचे सदस्य, मोटार अपघातग्रस्त व्यक्ती आणि सर्वसामान्य जनता इत्यादि.

फोरमच्या वतीने स्थानिक संस्थांच्या मदतीने महिलांकरिता मुंबईमध्ये कायदेविषयक कार्यशाळा आयोजित करण्यात आल्या होत्या.

कायदेविषयक साहाय्य व सल्ला फोरमच्या वतीने पौगंडावस्थेतील मुला-मुलींकरिता कायदेविषयक कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. या कार्यशाळेत श्री. म. बा. पवार, डॉ. जे. बी. पाटील, अॅड. हेमंत केंजाळकर, श्री. प्रमोद ढोकळे, प्रि. एन. एन. राजाध्यक्ष, श्री. दिलीप नळेकर, श्री. अजय केतकर इत्यादि फोरमचे मान्यवर कायदेतज्ज्ञांनी अतिशय प्रभावापणे मराठीतून कायद्यांची माहिती दिली. कार्यशाळेमध्ये भारतीय राज्यघटना, विवाहविषयक कायदे, ग्राहक संरक्षण कायदा, महिलाविषयक कायदे, विद्यार्थीविषयक कायदे आणि पोलीस स्टेशनची कार्यपद्धत अशा कायद्यांची माहिती करून देण्यात येते. यावर्षात एकंदर ५० कायदेविषयक साहाय्य केंद्राचे आयोजन करण्यात आले होते.

फोरमच्या वतीने ग्राहक संरक्षण कायदा १९८६ च्या कायद्यामधील सुधारणा करण्याकरिता जाहीर सभा शनिवार दि. २२-१-२००५ रोजी न्यू लॉ कॉलेज, माहीम येथे आयोजित केली होती. या सभेचे अध्यक्षपद प्रि. एन. एन. राजाध्यक्ष, लॉ कॉलेज यांनी

भूषविले. या सभेत करण्यात आलेल्या सूचना भारत सरकारकडे विचारार्थ पाठविण्यात आल्या. मूलभूत हक्कांबाबत ३ जानेवारी २००५ रोजी गव्हर्नमेंट लॉ कॉलेज, मुंबई येथे एक विशेष कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. या कार्यशाळेच्या अध्यक्षस्थानी अॅड. महाबळेश्वर मोर्जे हे ज्येष्ठ कायदेतज्ज्ञ होते.

इ) रंगस्वर विभाग : यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान रंगस्वरच्या वतीने चित्रपट रसिकांकरिता प्रभात चित्र मंडळाच्या सहकार्याने वर्षभरात दर्जेदार देशी विदेशी चित्रपट दाखविण्यात आले. यामध्ये गाडा मेलिन, चायना, आगंतूक (बंगाली), हेमलोक (इराण), अविनार (इराण) पान ता रेडझ (पोलंड) अगीयारे द रॅथ ऑफ गॉड (जर्मन), लॅमेरिका (इटली), टेकींग साईडस् (हंगेरी), मिरॅकल इन मिलन (इटली), बिम्मिला खान, सिद्धेश्वरी, शेजारी, सातच्या आत घरात, द सन्स, द लिंड ऑप १९९० तिलादामन आणि सत्यजित रॉय फिल्म इन्स्टिट्यूटचे लघुपट यांचा समावेश आहे.

अल्फा गौरव पुरस्कारासाठी नामांकने मिळविलेल्या चित्रपटांचा खास महोत्सव अल्फा मराठीच्या सहकार्याने शनिवार दि. २९ जाने, २००५ ते ३ फेब्रुवारी २००५ या कालावधीत चव्हाण सेंटरमध्ये 'अल्फा मराठी चित्रपट महोत्सव' या नावाने सादर करण्यात आला. 'कवडसे', 'सावरखेड एक गाव', 'सातच्या आत घरात', 'देवराई', आणि 'उत्तरायण' हे चित्रपट प्रेक्षकांना दाखविण्यात आले.

मुंबई अकॅडमी ऑफ मुव्हिंग इमेज, प्रभात चित्र मंडळ यांच्या विद्यमाने ७ वा आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सव ६ जाने, २००५ ते १३ जाने, २००५ या कालावधीत आयोजित करण्यात आला होता.

एशियन फिल्म फाउंडेशन व प्रभात चित्र मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने २२ ऑगस्ट २००४ ते २७ ऑगस्ट २००४ या कालावधीत रोज ४ खेळ याप्रमाणे एशियन चित्रपट दाखविण्यात आले होते. या सर्व चित्रपटांत एशियन देशातील भावभावनांचे प्रतिबिंब दिसत होते.

चित्रपट रसिकांबरोबर नाटयरसिकांकरिता पुढील व्यावसायिक दर्जेदार नाटके सादर करण्यात आली. 'कळा लागल्या या जीवा', 'कमळीच काय झालं', 'केव्हातरी पहाटे'.

‘सोहळा’, ‘गोष्ट प्रेमाची’, ‘शत जन्म शोधितांना’, ‘ज्याचा त्याचा विठोबा’, ‘मनात माझ्या प्रेम खरे’. त्याचबरोबर काही प्रायोगिक नाटके सादर करण्यात आली, ‘सिगारेटस्’, ‘फी फाय फो फम्’, ‘एका गावाला उडता येत त्याची गोष्ट’, ‘स्यमंतक मण्याचे प्रकरण’.

नवीन कलाकारांना उत्तेजन देण्याकरिता दर महिन्याला भीमसेन जोशी अध्यासन, तलित कला केंद्र, गुरुकुल, पुणे विद्यापीठ यांच्या सहकार्याने श्री. प्रविण शेवळीकर - व्हायोलीन वादन, सौ. अश्विनी अभ्यंकर. शास्त्रीय गायन, अमिता गोखले, शास्त्रीय गायन, सौ. वरदा गोडबोले, शास्त्रीय गायन, अश्विनी टिकेकर यांचे शास्त्रीय गायन असे कार्यक्रम झाले. पं. अरुण कशाळकर यांचे स्वरचित बंदिश, त्याचबरोबर शर्वरी जमेनीश आणि ऋतुजा पाध्ये-सोमण यांचा कथकट्टाचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. त्याचबरोबर रंगस्वरच्या वतीने सोनिया परचुरे यांचे कथक नृत्य, मिलिंद चित्तळ यांचे शास्त्रीय गायन असे कार्यक्रम सादर करण्यात आले.

इनर कोर्टयार्ड आणि रंगस्वरच्या वतीने होळीच्या गाण्यांचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. या कार्यक्रमात वृंदा मुंडकर आणि मिनाक्षी मुखर्जी यांच्या गायनाचा कार्यक्रम झाला. रंगस्वर आणि कलासरोवर यांच्या संयुक्त विद्यमाने नीना आणि राजेंद्र मेहता यांच्या गझलांचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. याच कार्यक्रमात संगीतकार नौशाद आणि उत्तममिंग यांचा सत्कार करण्यात आला. माजी क्रिकेटवीर श्री. पद्माकर शिवलकर यांनी ‘यह जीवन एक क्रिकेट’ या नावाने जुन्या गाण्यांचा कार्यक्रम सादर केला.

सोसायटी ऑफ इंडियन कलेक्टर्स यांच्या सहकार्याने सैगल यांच्या जन्मशताब्दी समाप्ती निमित्त ‘कुंदनलाल सैगल एक भावांजली’ या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते.

सरफोजी राजे भोसले संशोधन केंद्र यांच्या संयुक्त विद्यमाने भगवद्गीतेवर आधारित शास्त्रीय बॅले ‘गीतासार’ या नावाने भरतनाट्यम् शैलीत डॉ. संध्या पुरेचा व शिष्या यांनी सादर केला. त्याचबरोबर स्त्रीशक्ती व भाववृत्ति यावर आधारित ‘कन्या’ बॅले कथक शैलीत श्रीमती गौरी शर्मा त्रिपाठी व त्यांच्या शिष्या यांनी सादर केला.

उस्ताद झियाउद्दीन डागर मेमोरियल ट्रस्ट यांच्या संयुक्त विद्यमाने ‘बारसी धुपद फेस्टिव्हल’ १ ऑक्टोबर ते ४ ऑक्टोबर या कालावधीत आयोजित करण्यात आला होता.

• विशेष कार्यक्रम •

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानने आयोजित केलेल्या आंतरराज्य नद्यांमोड प्रकल्प व महाराष्ट्र या बैठकीस उपस्थित मान्यवर.

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानने आयोजित केलेल्या आंतरराज्य नद्यांमोड प्रकल्प व महाराष्ट्र या बैठकीस उपस्थित मान्यवर.

प्रसिद्ध पत्रकार श्री. रामभाऊ जोशी यांनी मा. चव्हाण साहेबांच्या जीवनावर लिहिलेल्या 'विरंगुळा' या पुस्तकाचे प्रकाशन करताना मा. श्री. शरद पवार - अध्यक्ष, मा. श्री. मोहन धारिया - कार्याध्यक्ष.

श्री. यशवंत चिंतनिका' पुस्तिका प्रकाशन करताना मा. ना. श्री. आर. आर. पाटील - उपमुख्यमंत्री

श्री. महेश एलकुंभवार यांच्या वाटय लेखनाविषयीचे पुस्तक प्रकाशित करताना मा. श्री. अरुण गुजराथी.

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानच्या नाशिक विभागीय केंद्राच्या उदघाटनप्रसंगी व्यासपीठावर डावोकडून विभागीय केंद्राचे सदस्य माधवराव पाटील, सचिव अंड. विलास लोणारी, नाशिकचे महापौर ब्राह्मसाहेब मानप, विभागीय केंद्राचे अध्यक्ष विनायकदादा पाटील, राज्याचे सार्वजनिक बांधकाममंत्री छगन भुजबल, अध्यक्ष व केंद्रीय कृषिमंत्री मा. ना. शरद पवार, कवी ना. धों. महानौर, मा. सुप्रिया सुळे, विभागीय केंद्राच्या सदस्या आ. डॉ. सौ. शोभाताई बच्छाव, कोषाध्यक्ष विश्वास ठाकूर, सदस्य गुरमित बग्गा, खा. हरिश्चंद्र चव्हाण

चव्हाण सेंटर सृजन रंगस्वर निर्मित नाट्यसंगीताचा कार्यक्रम सादर करताना कलाकार दिसत आहेत.
निर्मिती - संकल्पना सुप्रिया सुळे,
संशोधन - लेखन अजित भुरे,
मार्गदर्शन - शुभदा दादरकर

कोकण विभागीय केंद्राचे उदघाटन प्रसंगी मा. श्री. शरदराव पवार, अध्यक्ष, मा. श्री. हुसेन दलवाई, उपाध्यक्ष, मा. श्री. भाऊसाहेब नेवाळकर, मा. डॉ. रवि बापट, मा. ना. सुनिल तटकरे, मंत्री, अन्न व नागरी पुरवठा व इतर

पुणे विभागीय केंद्राच्या वतीने श्री. दोडके यांचा सत्कार करताना श्री. मोहन धारिया, कार्याध्यक्ष, मा. श्री. अंकुशराव काकडे, मा. श्री. शांतीलाल सुरतवाला, मा. श्री. सुरेशचंद्र नाडकर्णी.

कराड विभागीय केंद्रातर्फे दि. १ फेब्रुवारी २००५ रोजी सौ. वेणुताई चव्हाण सांस्कृतिक सभापूजात 'सौ. वेणुताई कोलते' या विषयवरील व्याख्यान व निबंध स्पर्धेचे पारितोषिक वितरण समारंभ आचार्य सौ. विजयाताई फाटील, प्राध्यापिका, निर्मला घोरपडे, श्री. विठ्ठलराव वि. फाटील, व मुख्याध्यापिका सौ. कमल सेलवार.

नागपूर विभागीय केंद्रातर्फे 'महत्वाची रंगचर्चा'

दीप प्रचलन सौ. निवेदिता गौरी - सभाक, गिरीश पांडे, मदन गडकरी, अभिनेत्री पौरा घेलणकर, प्रा. चंद्रभान धोष, श्री. गिरीश गांधी व कलावंत मंचिन खडेकर.

या महोत्सवात मनोज आणि सुलभा सराफ, गायन, बहाउद्दीन डागर, रुद्रवीणा, पं. प्रेमकुमार मल्लिक, गायन आणि उस्ताद झिया फरीउद्दीन डागर, गायन असे विविध कार्यक्रम सादर करण्यात आले.

गणेशोत्सवानिमित्त अभंग-भक्ति गीतांचा श्रवणीय कार्यक्रम 'गणराज रंगी नाचतो' हा सादर करण्यात आला. या कार्यक्रमाची संकल्पना व संयोजन रेखा नार्वेकर यांची होती. या कार्यक्रमात विनायक जोशी, संगीता चितळे, विद्या करंदीकर, अनुश्री खिल्लार, मंदार रुपजी, मधु मोदळकर हे मान्यवर कलाकार सहभागी झाले होते.

गजल सागर प्रतिष्ठान आणि महाराष्ट्र राज्य उर्दू गजल साहित्य अकादमी यांच्या संयुक्त विद्यमाने मराठी गजल लेखन-गायन कार्यशाळा आणि मराठी उर्दू गजल मुशायरा आयोजित करण्यात आला होता. कार्यशाळेत मार्गदर्शक म्हणून श्रीमती संगीता जोशी, डॉ. राम पंडित आणि गजलनवाज भीमराव पांचाळे यांनी काम पाहिले.

रंगस्वर आणि पंचम निषाद यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'आरोही' हा हिंदुस्थानी म्युझिकचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. यामध्ये ओंकार दादरकर, हेमांग मेहता, सुनंदा शर्मा आणि यशस्वी साठी यांच्या गायनाचा आणि पुरवयन चटर्जी, सतार, हर्षा नारायण-सारंगी यांचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता.

प्रतिष्ठानच्या रंगस्वरतर्फे नाटय, चित्रपट, गायन आदि कार्यक्रम होतात. रंगस्वरची वार्षिक वर्गणी पतिपत्नींसाठी रु. ७५०/-, वैयक्तिक रु. ५००/- अपंगांसाठी रु. १५०/- भरून रंगस्वरचे सभासद होता येते. रंगस्वरच्या सदस्यांना तसेच प्रतिष्ठानच्या आजीव सदस्यांना कार्यक्रमांचा आस्वाद घेता येतो. रंगस्वरच्या कार्यक्रमाचे नियोजन सरचिटणीस श्री. शरद काळे, विश्वस्त डॉ. रवि बापट यांच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात येते.

सृजन :

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानच्या रंगस्वर-सृजन या विभागातर्फे शालेय विद्यार्थ्यांच्या विकासाकरिता जानेवारी २००४ मध्ये कार्यक्रम करण्यात आले.

सृजनच्या माध्यमातून समाजातील मान्यवर व्यक्तींच्या सर्जनशीलतेचा आविष्कार विद्यार्थी मित्रांसोबत घडवून त्यांच्यामधील सुप्त कलागुणांना वाव देण्याचा हा प्रयत्न आहे. सृजनची संकल्पना आणि संयोजन मा. सुप्रियाताई सुळे यांची आहे.

दर महिन्याच्या पहिल्या रविवारी सृजन कार्यशाळा सकाळी ९.०० वाजता चव्हाण सेंटरमध्ये आयोजित करण्यात येते.

एप्रिल २००४ या महिन्यात के. ई. एम. हॉस्पिटल, मुंबईच्या रुग्ण शिक्षण केंद्राच्या समन्वयक डॉ. कामाक्षी भाटे यांची कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. वयात येणाऱ्या मुलांमुलींचे प्रश्न व एड्सबद्दल माहिती देण्यात आली. त्याचबरोबर क्षयरोग, टी.बी. दंतारोग, रक्तदाब या आजारांची साध्या व सोप्या भाषेत माहिती, उपाय व प्रतिबंधक पद्धत यांची माहिती देण्यात आली. वयात आलेल्या मुलांमुलींशी डॉक्टरांनी सुसंवाद साधला.

मे महिन्यात इन्स्टिट्यूट ऑफ सायकॉलॉजिकल हेल्प या संस्थेचे सदस्य मा. अरुण नाईक यांची 'मानसिक ताण-तणाव' या विषयावर कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. कुमार वयात शारीरिक, भावनिक, मानसिक जडणघडण होत असते. त्याचबरोबर अभ्यास, करिअर, पारिवारिक सदस्य, त्यांच्याशी स्पर्धा आणि गति यांचा मेळ घालता घालता ताण-तणाव निर्माण होत असतो. या ताण-तणावावर मात करण्याचे मार्गदर्शन या कार्यशाळेत करण्यात आले.

जून महिन्यात मराठी विज्ञान परिषदेच्या वतीने विज्ञान, प्रयोग यांची कार्यशाळा आयोजित केली होती. परिसरातील उपलब्ध साहित्य घेऊन विज्ञान खेळणी तयार करणे आणि आपल्या घरी विज्ञानाचे सोपे प्रयोग करून प्रयोगशाळा निर्माण करणे या विषयावर कार्यशाळेत भर देण्यात आला.

मुलांच्या मनामध्ये पर्यावरणाविषयी जाणीव निर्माण व्हावी, याकरिता निसर्गाच्या सान्निध्यात मिळणारा निरागस आनंद असा जंगलातील एक संपूर्ण दिवस स्लाईडशोच्या साहाय्याने मुलांना अनुभवता आला. निसर्ग गुप या संस्थेने 'वेडावणारा रानवारा' हा कार्यक्रम जुलै महिन्यात सादर केला.

ऑगस्ट महिन्यात श्री. विवेक प्रभुकेळस्कर यांनी मुलांना व्यंगचित्रकलेशी तोंड ओळख करून दिली. त्यात प्रामुख्याने प्राण्यांची व्यंगचित्रे काढणे, व्यंगचित्रांची रुपरेषा काढणे, चेहऱ्यावरील भाव-भावना दाखविणे इत्यादि गोष्टींची मुलांना तोंडओळख करु दिली.

मानवी हातांमधील अष्टपैलू कौशल्याचा शोध घ्यावा. मुलांमध्ये सर्जनशीलता वाढावी, त्यांना द्विमिती व त्रिमिती यांतील फरक कळावा याकरिता जे. जे. स्कूल ऑफ आर्टस्मधील माजी नामवंत कुशल कारागीर श्री. व्ही. जे. कुंभारसर यांची मातीकाम पॉटरी या विषयावर कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती.

कठपुतळ्या या पारंपारिक लोककलेचा नाट्यरूपात वापर करून समाजात विविध विषयांवर जाणीव जागृती करण्यात येते या कठपुतळ्या काडयापेटया, खोकी, कागद इत्यादि टाकाऊ वस्तुंचा वापर करून बनवितात. या कठपुतळ्यांची माहिती देऊन सृजन २००४ या कार्यक्रमाची सांगता रविवार दिनांक ५ डिसेंबर २००४ रोजी चव्हाण सेंटरमध्ये पार पडली. या कार्यक्रमात इंटरनेटचा परिचय, अक्षरमाया कंपनीच्या संचालिका माधवी कामत यांनी विद्यार्थ्यांना कॉम्प्युटरच्या संदर्भात माहिती दिली. त्याचा उपयोग कुठे आणि कसा होतो हे सांगितले. त्यानंतर मुलांच्या सामान्य ज्ञानावर आधारित 'कौन बनेगा वाचस्पती' हा कार्यक्रम घेतला. कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांचे तीन गट तयार करून त्यांना प्रश्न व त्याची उत्तरे चर्चेच्या स्वरूपात विचारली.

सृजन या कार्यक्रमाची सांगता करताना एक विशेष कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये जादूगार-इंद्रजीत आणि त्यांची कन्या मधुगंधा यांनी जादूचे प्रयोग सादर केले. त्यानंतर कमलेश भडकमकर यांनी मुलांच्या भावविश्वाशी निगडित असलेल्या गाण्यांचा कार्यक्रम मुलांकडून सादर केला.

सृजनच्या उपक्रमांना विद्यार्थ्यांकडून उत्तम प्रतिसाद लाभत आहे. प्रत्येक कार्यशाळेत ३५० ते ४०० विद्यार्थी सहभागी होत आहेत. या कार्यशाळेत मुंबई उपनगर, कल्याण, कर्जत, बोरिवली, वसई इत्यादि ठिकाणांहून विद्यार्थी येत असतात.

सृजन २००५ च्या नवीन वर्षाच्या कार्यक्रमाची सुरुवात मा. जॉन डग्लस यांच्या चित्रकलेच्या कार्यशाळेने झाली. ही कार्यशाळा २ जानेवारी २००५ रोजी चव्हाण सेंटरमध्ये पार पडली. उद्घाटक म्हणून 'अवंतिका' सिरियलमधील प्रमुख कलाकार संदीप कुलकर्णी उपस्थित होते. या कार्यशाळेकरिता

सुमारे ३०० विद्यार्थी उपस्थित होते. या कार्यशाळेमधून निवडक २० मुलांचा वेगळा अभ्यासवर्ग घेऊन त्यांच्याकडून काही चित्रे रिपब्लिक ऑफ मेरेडोनिन या पत्त्यावर पाठविण्यात आली.

५ फेब्रुवारी २००५ रोजी डॉ. अनिल अवचट यांनी मुलांना कागदी काम शिकविले. कागदाच्या टोप्या बनविणे, पक्षी तयार करणे, कागदाच्या विविध वस्तु तयार करणे इत्यादि मुलांकडून करून घेतल्या.

भारतीय भटके विमुक्त विकास संशोधन संस्था, सातारा यांच्या आश्रमशाळेकरिता सृजन बाल कलामहोत्सव आयोजित करण्यात आला होता. या कलामहोत्सवाच्या उद्घाटनाच्या प्रसंगी सृजन प्रमुख मा. सुप्रिया सुळे, मा. विजय देसाई, व्यवस्थापक, चव्हाण सेंटर, मा. जॉन डग्लस, मा. शुभानंद जोग, श्रीमती रेखा दिघे, श्री. व्ही. जे. कुंभार, विवेक प्रभकेळूस्कर, सतीश कुलकर्णी, नरेंद्र सावर्डेकर आणि विद्याधर खंडे हे मान्यवर उपस्थित होते. या बालकला महोत्सवात मा. जॉन डग्लस यांनी चित्रकला, मा. शुभानंद जोग यांनी सुलेखन, श्री. व्ही. जे. कुंभारसर यांनी मातीकाम, मा. विवेक प्रभकेळूस्कर यांनी व्यंगचित्रे हे विषय मुलांना खेळीमेळीच्या वातावरणात शिकविले.

रंगस्वर सृजनच्या वतीने ५ ते १५ वयोगटातील मुलांमुलीकरिता २१ ते २५ एप्रिल २००४ या कालावधीत अधिक मोकळ्या धडपडीसाठी मुलांचे शिबीर आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिरात अभिनय कसा करावा याबद्दल सुप्रसिद्ध दिग्दर्शक श्री. वामन केंद्रे यांनी मार्गदर्शन केले. कवी नीलकंठ कदम आणि कवयित्री श्रीमती नीरजा यांनी कविता म्हणजे काय ? तसेच गद्य आणि पद्य यातील फरक स्पष्ट केला आणि मुलांना कविता कशी वाचावी, याचे उदाहरणासहित स्पष्टीकरण केले. डॉ. अशोक रानडे यांनी बोलावे कसे, याविषयी भूमिका स्पष्ट करतांना वर्तमानपत्रातील उतारे मुलांकडून वाचून घेतले, १ ते ५ अंक लांब धास घेऊन म्हणायला लावले, बोलता तेव्हा चांगले ऐकायला आले पाहिजे इत्यादि गोष्टी सविस्तरपणे सांगितल्या. श्री. अशोक राणे यांनी सिनेमा पाहायचा कसा, याकरिता सिनेमानिर्मिती कशी, केव्हा, कुठे, कोणत्या परिस्थितीत झाली याबद्दल माहिती दिली.

श्रीमती रंजना फडके यांनी नृत्याभिनय याविषयी मुलांना माहिती दिली नृत्यकलेचे विविध प्रकार व त्यातील निरनिराळ्या मुद्रा इत्यादि विषयी माहिती दिली. या शिबिरात २५

मुलांनी सहभाग घेतला होता. भविष्यातील जडणघडणीमध्ये या अधिक मोकळ्या धडपडांचा मुलींना निश्चितच उपयोग होईल. या कार्यक्रमांची संकल्पना व संयोजन सृजन प्रमुख श्रीमती सुप्रिया सुळे यांचे होते.

११. प्रतिष्ठानची विभागीय केंद्रे :

अ) विभागीय केंद्र पुणे :

१. दि. ३०-७-२००४ व दि. १-८-२००४ रोजी दोन दिवस बालकुमार साहित्य संमेलनाचे आयोजन करण्यात आले. त्यात श्री. सारडा यांचे पुढाकाराने व 'माझी मैत्रिण' या संस्थेच्या सहकार्याने मी आणि माझे बालसाहित्य कथा व कांदबरी आणि बालगीते या विषयावर अनेक साहित्यिकांनी आपले विचार प्रगट केले.

२. दि. १२ नोव्हेंबर २००४ रोजी प्रतिष्ठानने सारसबागेत दिवाळी पहाट कार्यक्रम आयोजित केला त्यास पुणेकरांनी मोठी गर्दी केली होती. पंडित अतुलकुमार उपाध्ये आणि सविता सुपनेकर यांच्या व्हायोलिन वादनास रसिकांची दाद मिळाली. या कार्यक्रमात शिवशाहीर बाबासाहेब पुरंदरे यांनी पुणेकरांना दिवाळीच्या शुभेच्छा दिल्या. सकाळचे संपादक श्री. अनंतराव दिक्षित, प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. पुणे विभागीय केंद्राचे अध्यक्ष श्री. ज्ञानेश्वर खैरे, सचिव, अंकुश काकडे, कोषाध्यक्ष, शांतिलाल सुरतवाला यांनी उपस्थितांचे स्वागत केले.

३. कै. यशवंतराव चव्हाण पुण्यतिथी कार्यक्रम : कै. यशवंतराव चव्हाण पुण्यतिथी कार्यक्रम सहकार मुद्रणालयात आयोजित करण्यात आला. त्यात मा. अंकुशराव काकडे व मा. शांतिलाल सुरतवाला यांनी कै. यशवंतराव चव्हाणाच्या हृदय आठवणी सांगून गुणगौरव केला.

४. दि. ३ डिसेंबर २००४ रोजी प्रतिष्ठानचे वतीने ५१ वर्षावरील स्त्री-पुरुषांचे पर्वती चढणे, उतरणेची जी स्पर्धा घेण्यात आली. त्याचा बक्षीस वितरण समारंभ मा. श्री. बापूसाहेब खैरे यांचे हस्ते साजरा करण्यात आला. प्रतिष्ठानचे पुणे केंद्र सचिव श्री. अंकुश काकडे यांनी स्वागत केले. कोषाध्यक्ष श्री. शांतिलाल सुरतवाला यांनी प्रास्ताविक केले. प्रा. प्रभाकर पंडित यांनी आभार मानले.

पुणे विभागीय केंद्र महिला व्यासपीठ : दि. २८-२९ ऑक्टोबर २००४ रोजी 'माझी मैत्रिण चॅरिटेबल ट्रस्ट' यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'सुहासिनी करंडक २००४' महिलांसाठी एकपात्री नाटयविष्कार स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. या स्पर्धेत ३२ स्पर्धकांनी भाग घेतला. स्पर्धेचे परीक्षक म्हणून जेष्ठ रंगकर्मी श्रीमती सेवा चौहान व विनिता पिंपळखरे यांनी काम पाहिले. प्रतिष्ठानचे महिला विभागामार्फत या कार्यक्रमात सहभाग घेण्यात आला. या कार्यक्रमाचा बक्षिस समारंभ रविवार दि. ७ नोव्हेंबर २००४ रोजी सुप्रसिद्ध अभिनेत्री श्रीमती लालन सारंग यांचे हस्ते व सौ. दिप्ती चौधरी, महापौर पुणे यांचे अध्यक्षतेखाली झाला. दि. ६ नोव्हेंबर २००४ रोजी 'प्रसार माध्यमे व महिलांचे शोषण' या विषयावरील परिसंवाद 'माझी मैत्रिण' या संस्थेचे संयुक्त विद्यमाने आयोजित केला. त्यात सौ. निर्मला प्रभावळकर-सामंत, अध्यक्षा, महिला आयोग, सौ. विजया पाटील, सरव्यवस्थापिका, दैनिक सकाळ व निवासी संपादक, लोकसत्ता श्री. मुकुंद संगोराम ह्यांनी भाग घेतला. सूत्रसंचालन श्री. सुधीर गाडगोळ यांनी केले.

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान महिला व्यासपीठ व माझी मैत्रिण चॅरिटेबल ट्रस्टतर्फे बचत गटातील २० महिलांना महाराष्ट्र इन्स्टिट्यूट ऑफ हॉटेल मॅनेजमेंट अँड कॅटरिंग टेक्नॉलॉजी या कॉलेजमध्ये तीन आठवड्यांचे खास प्रशिक्षण देण्यात आले. या प्रशिक्षणानंतर त्यातील दोन महिलांची निवड झाली. वरील कॉलेजतर्फे सासवड येथे २५ जणांच्या दोन बचतगटांना कॅटरिंगच्या प्रशिक्षणाचा लाभ देण्यात आला.

दि. २-२-२००५ रोजी कै. श्रीमती वेणूताई चव्हाण यांच्या स्मृतिनिमित्त कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. त्यात महिलांच्या तीळ व गूळ यांच्या पाककृतीची स्पर्धा घेण्यात येऊन त्यातील पहिल्या तीन क्रमांकांना पारितोषिके देण्यात आली. तसेच मोफत नेत्रतपासणी करण्यात आली. कै. वेणूताईच्या चरित्रावर पत्रकार रामभाऊ जोशी यांचे व्याख्यान झाले.

राष्ट्रीय कायदा व साक्षरता मिशन २००५ चे अंतर्गत फेब्रुवारी व मार्चमध्ये यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, पुणे केंद्र, महिला व्यासपीठ, माझी मैत्रिण चॅरिटेबल ट्रस्ट व इंटक यांच्या सहयोगाने फेब्रुवारी व मार्चमध्ये कामगार व महिला, असंघटित कामगार यासाठी पुढीलप्रमाणे कार्यक्रम घेतले.

१. यामध्ये १० फेब्रुवारी २००५ रोजी राष्ट्रीय कायदा साक्षरताची व्याप्ती व उद्दिष्टे मांगून मार्च ३१ पर्यंत जास्तीत जास्त लोकांपर्यंत कायद्याची माहिती पोचवण्यात यश आले. या कार्यक्रमास माजी कामगार राज्यमंत्री डॉ. हेमंत देशमुख, डिस्ट्रिक्ट जज्ज श्री. बी. बी. सातलं हजर होते.
२. १९ फेब्रुवारी २००५ कामगारांचे युनियन बांधण्याचे हक्क व कामगार कायद्यात आवश्यक बदल याची माहिती देण्यात आली. इंटकचे राष्ट्रीय अध्यक्ष श्री. संजीव रेड्डी हजर होते.
३. ३ मार्च रोजी हिंदू, मुस्लीम विवाह कायदा व मालमत्ता हक्कात महिलांचे अधिकार याची माहिती देण्यात आली. प्रसिद्ध अॅडव्होकेट वैशाली भागवत यांनी माहिती सांगितली.
४. ९ मार्च रोजी आंतरराष्ट्रीय महिला दिनानिमित्त महिलांची रॅली आयोजित केली व लैंगिक अत्याचाराबाबतच्या कायदेविषयक बाबींची माहिती वालचंदनगर येथे देण्यात आली.
५. पुणे बार असोशिएशनच्या सहयोगाने १२ मार्च रोजी महिला प्रतिनिधींच्या न्यायालयाकडून अपेक्षा यावर परिसंवाद घेतला. यात आमदार कमलताई ढोलेपाटील व पिंपरी-चिंचवडच्या महापौर मंगला कदम हजर होत्या.

ब) विभागीय केंद्र नागपूर :

विभागीय केंद्र, नागपूरच्या वतीने ३६ आणि महिला व्यासपीठाच्या वतीने ४ असे एकूण ४० कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले. काही महत्त्वाच्या कार्यक्रमांचे वृत्त खालीलप्रमाणे आहे.

१४ एप्रिल २००४ : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त विभागीय केंद्राच्या वतीने 'आंबेडकरी काव्य-संध्या' सुप्रसिद्ध कवी श्री. वामन निंबाळकर यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाली. 'आता बुद्ध शांत झाला' या कवी उत्साह मनोहर यांच्या काव्याने सुरुवात झालेल्या 'काव्यसंध्येत' एकूण १९ कवींनी आपले काव्य सादर केले. प्रसिद्ध कवयित्री व लेखिका प्रा. डॉ. ज्योती लांजेवार यांनी संचालन केले. प्रतिष्ठानचे सदस्य डॉ. मोहम्मद असदुल्लाह यांनी आभारप्रदर्शन केले. प्रतिष्ठानचे श्री. विजय जिचकर व प्रा. चंद्रभान भोयर उपस्थित होते.

१ मे २००४ महाराष्ट्र दिन : विभागीय केंद्र आणि दक्षिण मध्य क्षेत्र सांस्कृतिक केंद्र नागपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाराष्ट्र दिनाच्या निमित्ताने शाहीर अमरशेख आणि लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे यांच्या सळसळत्या पोवाड्यांचा कार्यक्रम आयोजित केला. तुफान गर्दी लाभलेल्या कार्यक्रमात शाहीर अमरशेख यांचे शिष्य शेख जैनु चाँद, पत्नी केशरबाई आणि मुलगा शाहीर निशांत आणि त्याचे सहकारी यांनी 'हुतात्म्यांना मानाचा मुजरा', 'शेतकऱ्याची पहाट', 'मैनेची लावणी' अशा एकाहून एक सरस रचना सादर केल्या. ढोलकोवरील कडक थाप आणि बुलंद आवाजाचा थरार यामुळे सारेच उपस्थित मंत्रमुग्ध झाले. कार्यक्रमास उर्वरित महाराष्ट्र वैधानिक विकास मंडळाचे अध्यक्ष आमदार श्री. उल्हास पवार होते. प्रास्ताविकात श्री. गिरीश गांधी यांनी महाराष्ट्र राज्य निर्मितीच्या काळातील अनेक महत्त्वपूर्ण घटनांचे रोचक वर्णन केले.

२६ मे २००४ : विभागीय केंद्र, नागपूर आणि दक्षिण मध्य क्षेत्र सांस्कृतिक केंद्र, नागपूरच्या संयुक्त विद्यमाने गीत व नाटक प्रभाग, सूचना व प्रसारण मंत्रालय, भारत सरकार निर्मित 'महाराष्ट्राचा लोकरंग' हा सप्तरंगी कलादर्शनाने मुग्ध करणारा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. राष्ट्रपति पदक विजेते श्री. केशवराव बडगे, गोंधळ व लावणी सम्राज्ञी शकुंतला नगरकर, मीराबाई उमप, राजर्षी आठवले, कुसुमबाई इंगळे, कुमुद ककोनिया, बंडा देशमुख, राहुल पगारे असे बिन्नीचे कलाकार आणि भरणच्च सभागृह यामुळे कार्यक्रम अतिशय रंगला, भारुड, लावणी, पोतराज, वासुदेव, गोंधळ, अभंग, जोगवा अशा विविध लोककलांची अनुभूती देणारा विलोभनीय कार्यक्रम होता. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी म्हाडाचे अध्यक्ष श्री. सुनील शिंदे, तर निगमायुक्त श्री. मनुकुमार श्रीवास्तव प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते.

२० जून २००४ : अखिल भारतीय मराठी नाट्य परिषदेचे अध्यक्ष, सुप्रसिद्ध चित्रपट व नाट्य कलावंत श्री. मोहन जोशी यांचा प्रतिष्ठानच्या वतीने सुप्रसिद्ध साहित्यिक - पत्रकार व विदर्भ साहित्य संघाचे अध्यक्ष प्रा. सुरेश द्वादशीवार यांचे हस्ते सत्कार करण्यात आला. अध्यक्षस्थानी प्रतिष्ठानचे श्री. गिरीश गांधी होते.

शब्दांना जीवंत करण्याचे काम नाट्यकलावंत करतात. विदर्भाला अशा कलावंतांची फार मोठी परंपरा लाभली आहे. विदर्भाच्या रंगभूमीचा विकास ही आजची गरज आहे, असे

प्रा. सुरेश द्वादशीवार आपल्या भाषणात म्हणाले. विदर्भात उत्तम रंगकर्मी आहेत याविषयी दुमत नाही. मुंबई पुण्याच्या व्यावसायिकतेशी स्पर्धा करण्यासाठी अ. भा. मराठी नाट्य परिषदेतर्फे मेळावे, संमेलने घेण्यात येतील, असे श्री. मोहन जोशी यांनी सत्काराला उतर देतांना सांगितले.

१० जुलै २००४ : देशाचे विख्यात पत्रकार मा. श्री. कुलदीप नायर यांचे 'प्रचलित राजकीय परिस्थिती' या विषयावर प्रतिष्ठानच्या विभागीय केंद्रातर्फे व्याख्यान आयोजित केले होते. श्री. गिरीश गांधी यांनी श्री. कुलदीप नायर यांचा परिचय करून दिला तर प्रा. चंद्रभान भोयर यांनी आभार प्रदर्शन केले. कार्यक्रमाला राजकीय विचारवंत, पत्रकार, प्रतिष्ठित व अभ्यासू नागरिकांनी अलोट गर्दी केली होती.

१ ऑगस्ट २००४ लोकमान्य टिळक पुण्यतिथीनिमित्त प्रतिष्ठानच्या विभागीय केंद्रातर्फे 'आजचे राजकारण आणि लोकमान्य टिळकांची जीवनदृष्टी' या विषयावर नागपूर विद्यापीठाच्या राज्यशास्त्राचे प्रपाठक डॉ. किशोर महाबळ यांचे व्याख्यान आयोजित केले. अध्यक्षस्थानी सामाजिक विचारवंत श्री. सुरेश खैरनार होते. समारोप अध्यक्ष श्री. गिरीश गांधी यांच्या भाषणांनी झाला.

२६ ऑगस्ट २००४ : कुसुमावती देशपांडे यांचे साहित्य या विषयावर प्रतिष्ठानचे विभागीय केंद्र आणि नागपूर विद्यापीठाचे स्नातकोत्तर मराठी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने एक दिवसीय चर्चासत्र आयोजित करण्यात आले. चर्चासत्राच्या उद्घाटक प्रसंगी डॉ. उषा मा. देशमुख यांनी कुसुमावती देशपांडे यांचे जीवन व साहित्य कर्तृत्व याचा आलेख मांडला. दिल्ली विश्वविद्यालयाच्या मराठी विभागाचे प्रमुख डॉ. निशिकांत मिरजकर यांनीही आपले अभ्यासपूर्ण विचार मांडले. चर्चासत्राच्या प्रथम सत्रात प्रा. देवानंद सोनटक्के यांनी 'कुसुमावती देशपांडे' यांचा कलाविचार हा निबंध वाचला. प्रा. सुरेश देशपांडे, प्रा. कृष्णा राऊत, डॉ. अरुणा देशमुख, प्रा. पुरुषोत्तम माळोदे यांनी निबंधावर विचार व्यक्त केले. दुसऱ्या सत्रात डॉ. राजेंद्र नाईकवाडे यांनी 'कुसुमावती देशपांडे ह्यांचे ललितसाहित्य' हा निबंध वाचला. सौ. आशा बगे, डॉ. सुलभा हेल्लेकर, डॉ. प्रमोद मुनघाटे, डॉ. रवींद्र शोभणे यांनी विचार मांडले.

२ ऑक्टोबर २००४ : विभागीय केंद्राच्या वतीने महात्मा गांधी जयंतीनिमित्त 'महात्मा गांधी यांचे समाज चिंतन' या विषयावर 'दि हितवाद' या इंग्रजी दैनिकाचे विशेष प्रतिनिधी श्री. गणेश कनाटे यांचे व्याख्यान आयोजित केले. अध्यक्षस्थानी स्वातंत्र्यसेनानी आणि गांधी

विचारवादी श्रीमती लीलाताई चितळे होत्या. प्रास्ताविक सौ. शैलजैमिनी यांनी केले तर आभारप्रदर्शन श्री. विजय मोटघरे यांनी केले.

२४ ऑक्टोबर २००४ प्रतिष्ठानच्या विभागीय केंद्रातर्फे 'मुलांच्या शिक्षणाचे काय होणार ?' या गंभीर समस्येवर खुली चर्चा आयोजित केली. अध्यक्षस्थानी श्री. गिरीश गांधी होते. बाल शिक्षण तज्ज्ञ डॉ. श्रीकांत चोरघडे, आहारतज्ज्ञ डॉ. राधिका मारवाह, अपंग शिक्षक क्षेत्रातील श्री. अनंत ढोले, शिक्षक श्री. सुभाष चांदुरकर यांनी या चर्चेत ठोस विचार मांडलेत. प्रा. सौ. रेखा घिया-दंडिंगे यांनी संचालन केले.

१४ नोव्हेंबर २००४ : पं. जवाहरलाल नेहरू जयंतीनिमित्त 'वर्तमान परिस्थिती आणि पं. जवाहरलाल नेहरू' या विषयावर डॉ. ओमप्रकाश मिश्रा यांचे व्याख्यान श्री. गिरीश गांधी यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रतिष्ठानच्या विभागीय केंद्राच्या वतीने आयोजित करण्यात आले. आभारप्रदर्शन प्रा. चंद्रभान भोयर यांनी केले.

२५ नोव्हेंबर २००४ : भारताचे उप-पंतप्रधान मा. यशवंतराव चव्हाण यांच्या २० व्या पुण्यतिथीनिमित्त 'यशवंतराव चव्हाण : एक सुसंस्कृत व्यक्तिमत्व' या विषयावर 'नवराष्ट्र' दैनिकाचे प्रमुख सल्लागार श्री. चंद्रकांत वानखडे यांचे प्रतिष्ठानच्या विभागीय केंद्राच्या वतीने व्याख्यान आयोजित केले होते. अध्यक्षस्थानी माजी महालेखाकार श्री. विनयकुमार काटे होते.

६ डिसेंबर २००४ : प्रतिष्ठानचे विभागीय केंद्र आणि रंगप्रवास कला अकादमी यांच्या संयुक्त विद्यमाने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महापरिनिर्वाणदिनानिमित्त समाजसेवक मा. श्री. किरपाने आणि श्री. अनिलकुमार पाटोळे यांची भाषणे आयोजित केली होती.

२७ डिसेंबर २००४ : यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान विभागीय केंद्र आणि कृषी विकास प्रतिष्ठान, नागपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने डॉ. भाऊसाहेब उर्फ डॉ. पंजाबराव देशमुख जयंतीनिमित्त गुरुदेव सेवादल मंडळाचे मा. श्री. रघुनाथ कडवे यांचे भाषण आयोजित केले होते. भाऊसाहेबांच्या महत्त्वाच्या आणि दूरगामी कर्तृत्वाचे त्यांनी यथार्थ वर्णन केले. अध्यक्षस्थानी विश्वास माध्यमिक विद्यालयाचे प्राचार्य मा. श्रीराम काळे होते.

१६ जानेवारी २००५ : यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान विभागीय केंद्र नागपूर आणि 'माग्रस' (माझा ग्रंथ संग्रह) नागपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने साहित्यविषयक 'विदेशे ग्रंथोपजीविये' या

अभिनव कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. विदेशात जाऊन आलेल्या अभ्यासकांनी विदेशांमध्ये ज्ञानसमृद्धी, ग्रंथवाचन, ग्रंथलेखन प्रसार यासंबंधी कितपत जागरूकता आहे हे स्पष्ट करणारी निरीक्षणे अनेकांनी सादर केली.

३० जानेवारी २००५ : 'आजच्या संदर्भात महात्मा गांधींचे विचार' या विषयावर प्रतिष्ठानच्या विभागीय केंद्रातर्फे डॉ. अरुणकुमार यांचे व्याख्यान मा. श्री. असित मिन्हा यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित करण्यात आले.

२ फेब्रुवारी २००५ : विभागीय केंद्र आणि नागपूर विद्यापीठाचा मराठी स्नातकोत्तर विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने कवी या. मु. पाठक जन्मशताब्दी महोत्सव आयोजित करण्यात आला. त्यानिमित्त 'या. मु. पाठक : व्यक्तित्व आणि कवित्व' या विषयावर परिसंवाद आयोजित करण्यात आला. अध्यक्षस्थानी श्री. गिरीश गांधी होते. डॉ. श्रीपाद भालचंद्र जोशी, डॉ. आशा सावदेकर, डॉ. सुलभा हेल्लेकर, डॉ. मदन कुळकर्णी यांनी आपले विचार मांडले. कवी या. मु. पाठक यांच्या साहित्याची तशी उपेक्षाच झाली. नव्या संशोधकांनी त्यांच्या कवितांचा अभ्यास करावा असे सर्वांनी आवाहन केले. महोत्सवाचे उद्घाटन वि. सा. संघाचे अध्यक्ष प्रा. सुरेश द्वादशीवार यांनी केले. प्रास्ताविक डॉ. अक्षयकुमार काळे यांनी केले.

१९ फेब्रुवारी २००५ : शिवजयंतीनिमित्त विभागीय केंद्राच्या वतीने डॉ. धनंजय मोडक रचित आणि संगीतबद्ध 'आनंदवन भुवनी' हा शिवचरित्रावर आधारित संगीतमय कार्यक्रम मा. माजी खासदार श्री. बनवारीलाल पुरोहित यांच्या अध्यक्षतेखाली सादर करण्यात आला. आजच्या युवा पिढीला शिवरायांचे कर्तृत्व, नेतृत्व आणि कर्तव्यनिष्ठा ज्ञात व्हावी म्हणून हा कार्यक्रम आयोजित केला. कार्यक्रमाला ज्येष्ठ पत्रकार किशोर कुळकर्णी, डॉ. अशोक कामत, ज्येष्ठ कवी रामदास फुटाणे, विजय जिचकार, अनंत घारड, विजय मोटघरे उपस्थित होते.

१९ फेब्रुवारी २००५ : विभागीय केंद्र आणि नागपूर विद्यापीठाचा स्नातकोत्तर मराठी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने प्रा. पुरुषोत्तम नागपुरे लिखित 'लिळाचरित्र (हिराईसा पाठ)' या ग्रंथावर प्राचार्य राम शेवाळकर यांच्या अध्यक्षतेखाली चर्चा आयोजित करण्यात आली. कोल्हापूरचे डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, पुण्याचे डॉ. अशोक कामत आणि नागपूरचे डॉ. अनंत अडवतकर यांनी या चर्चेत भाग घेतला.

१२ मार्च २००५ : मा. यशवंतराव चव्हाण यांच्या ९२ व्या जयंतीनिमित्त 'यशवंतराव चव्हाण : एक संस्कृती पुरुष' या विषयावर पुणे विद्यापीठाच्या संत नामदेव अध्यासनाचे प्रमुख डॉ. अशोक कामत यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी रिपब्लिकन पक्षाचे श्री. उमाकांत रामटेके होते.

२७ मार्च २००५ : मूल्यवर्धित करप्रणाली (व्हॅट) किती योग्य किती अयोग्य ? या विषयावर विख्यात विक्रीकर सल्लागार मा. अँड. जयवंत गोहोकर यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी महाराष्ट्र स्टेट को. ऑप. बँकेचे माजी अध्यक्ष श्री. लालासाहेब पाटील होते. प्रास्ताविक श्री. गिरीश गांधी यांनी केले. संचालक श्री. विजय जिचकार यांनी केले तर आभार प्रदर्शन श्री. अनंत घारड यांनी केले.

नागपूर विभागीय केंद्र महिला व्यासपीठ :

६ नोव्हेंबर २००४ विभागीय केंद्राच्या महिला व्यासपीठातर्फे 'कथा', काव्यवाचन व त्यांची समीक्षा असा अभिनव 'तीन : चार कविता' कार्यक्रम करण्यात आला. शिल्पा गडमडे, दीपाली बोंडकर, डॉ. रेखा लांजेवार व कौमुदी पाटील या कवयित्रींनी आपल्या कविता सादर केल्या. डॉ. सौ. संध्या अमृते यांनी समीक्षा केली. शुभांगी रथकंठीवार, सुमती वानखेडे व मनिषा साधु यांनी आपल्या कथा वाचल्या. डॉ. सौ. सुलभा हेल्लेंकर व डॉ. सौ. प्रज्ञा आपटे यांनी समीक्षा केली. संचालन नवोदित सौ. सोनाली तेलंग यांनी प्रभावीपणे केले.

जानेवारी २००५ : महिला व्यासपीठाच्या वतीने सावित्रीबाई फुले जयंतीचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. अध्यक्षस्थानी सामाजिक कार्यकर्त्या प्रा. नलिनीताई सोमकुंवर होत्या. याप्रसंगी श्रीमती विशाखा गाबडे, श्रीमती अरुणा सबाने, प्रा. लिना निकम यांनी सावित्रीबाईंची माहिती सांगणारी भाषणे केली.

८ मार्च २००५ : 'जागतिक महिलादिनानिमित्त' महिलांसाठी खुली निबंध स्पर्धा आयोजित करण्यात आली. महिला व्यासपीठातर्फे आयोजित या स्पर्धेत एकूण ५३ निबंध आले. प्रा. विजया मारोतकर यांना रोख रु. ५००/- चे प्रथम, कविता दुधे यांना रोख रु. ३००/- चे द्वितीय तर प्रा. ज्योत्स्ना मारोळकर यांना रोख रु. २००/- चे तृतीय आणि मनिषा मारोती मोराळे व रुपाली भीमराव काटेकर यांना प्रत्येकी उत्तेजनार्थी रोख रु. १००/- ची दोन अशी पारितोषिके देण्यात आली. नागपूर सुधार प्रन्यासचे विश्वस्त श्री. प्रमोद दरणे यांच्या हस्ते

पारितोषिक वितरण करण्यात आले. अध्यक्षस्थानी श्री. गिरीश गांधी होते. प्रास्ताविक सौ. शैलजैमिनी यांनी केले तर आभारप्रदर्शन श्री. विजय जिचकार यांनी केले.

क) विभागीय केंद्र कराड : कोल्हापूर येथील शिवाजी विद्यापीठाच्या वतीने ग्रंथ व निरंतर शिक्षण व विस्तार कार्य योजनेअंतर्गत विभागीय केंद्र, कराडद्वारा संचालित ग्रंथालय प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम वर्गाचे उद्घाटन १० एप्रिल २००४ रोजी झाले. सदर अभ्यासक्रम परीक्षेमध्ये यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान विभागीय केंद्र कराडचा निकाल ९८ टक्के लागला.

९ सप्टेंबर २००४ : अखिल भारतीय बाल मराठी साहित्य संमेलन : गाणं स्त्री मनाचं शेतात काम करताना, घरी जात्यावर दळण दळताना, लग्नात अन् गौरी-गणपतीला गायल्या जाणाऱ्या ओव्या काळाच्या ओघात हरवल्यासारख्या वाटत असल्या तरी आजही खेडोपाड्यातील महिलांच्या मनांत अन् ओठात त्या जिवंत आहेत. कोणत्याही पुस्तकात नसलेली ही गीते म्हणजे लोकसाहित्याचा मौल्यवान ठेवाच आहे. काळाच्या ओघात तो बाजूला गेल्यासारखा वाटला तरी पाटण तालुक्यातील 'नाव' या गावाच्या श्री. विठ्ठलाई देवी महिला मंडळ व विभागीय केंद्र कराड यांच्या वतीने दि. ७-९-२००४ रोजी अखिल भारतीय बाल मराठी साहित्य संमेलन व ग्रंथसंमेलन २००५ निमित्त 'गाणं स्त्री मनाचं' हा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. नव्या पिढीला रिमिक्सच्या जमान्यातही जुनी गाणी भावल्याचे यावेळी प्रकर्षाने जाणवले.

महाराष्ट्राचे शिल्पकार व भारताचे उपपंतप्रधान स्व. यशवंतरावजी चव्हाण यांच्या २०व्या स्मृतिदिनानिमित्त दि. २५-११-२००४ रोजी सौ. वेणूताई चव्हाण स्मारक संशोधन ग्रंथालयाच्या प्रांगणात साहेबांच्या मौल्यवान व दुर्मिळ ग्रंथाचे प्रदर्शन भरविले होते. ग्रंथप्रदर्शनाचे उद्घाटन यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई विभागीय केंद्र कराडचे सदस्य मा. कल्लाप्पाणा आवाडे यांच्या हस्ते करण्यात आले. या ग्रंथप्रदर्शनास मा. आमदार बाळासाहेब पाटील, मा. श्री. पी. डी. पाटील व कराड परिसरातील मान्यवर व्यक्तींनी, शालेय विद्यार्थी-विद्यार्थींनी, स्त्री-पुरुष यांनी भेट देऊन या ग्रंथप्रदर्शनास उत्तम प्रतिसाद दिला.

विभागीय केंद्र कराड यांच्या सहकार्याने माहिती हक्कासंदर्भात दि. ३१ डिसेंबर २००४ रोजी कोल्हापूर येथे शिबीर झाले. समाजामध्ये कार्यरत असणाऱ्या अनेक अशासकीय संस्थांना अनेक शासकीय योजना, त्यांच्या अंमलबजावणीची पद्धत, तसेच ही माहिती कोठून मिळवायची यासंबंधीचे प्रश्न पडतात. त्यामुळे माहिती मिळविण्याच्या हक्कासंबंधीचे त्यांना माहिती असणे

आवश्यक असते. कराड व संबंधित सहकार खाते यांनी हे शिबीर सहकार्याने भरविले. या शिबिराचे फलित म्हणजे शिवाजी विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रातील अशासकीय संस्थांची निर्देशिका (Directory) तयार करण्याचे ठरले.

दि. ९ व १६ जानेवारी २००५ रोजी संपन्न झालेल्या 'यशवंतराव चव्हाण स्मृति वक्तृत्व स्पर्धा २००५' हा विद्यार्थी युवावर्गासाठीचा एक महत्वाचा उपक्रम होता. जिल्हास्तरावरील पहिले तीन क्रमांकांना विद्यापीठस्तरावर जाता येत होते व त्यापैकी पहिल्या तीन क्रमांकांना पारितोषिके देण्याची योजना होती. विद्यापीठ स्तरावरील स्पर्धा रविवार दि. १६-१-२००५ रोजी कराड येथील सौ. वेणूताई चव्हाण स्मारक ट्रस्ट येथे होऊन त्यात खालील विद्यार्थ्यांना पारितोषिके देण्यात आली. प्रथम क्रमांक कु. ज्योति भिमराव पाटील, सद्गुरु गाडगेमहाराज कॉलेज, कराड. द्वितीय क्रमांक श्री. हणमंत बाबुराव शिंदे, वृत्तपत्रविद्या विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर. तृतीय क्रमांक श्री. इम्तियाज अहमद इमामुद्दीन सिद्दिकी, कर्मवीर धाऊराव पाटील महाविद्यालय, इस्लामपूर, विजेत्यांना अनुक्रमे रु. १०००/-, रु. ७००/-, रु. ५००/- एवढ्या रक्कमेची पारितोषिके देण्यात आली.

स्पर्धा यशस्वी होण्यासाठी प्रा. विद्याधर गोखले व कराड केंद्राचे सचिव श्री. विठ्ठलराव पाटील यांनी काम पाहिले.

आदरणीय पी. डी. पाटील गौरव प्रतिष्ठान, कराड आणि अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था, मुंबई यांच्यातर्फे दि. २ फेब्रुवारी २००५ रोजी 'नागरी विकास कार्यशाळा' आयोजित करण्यात आलेली होती. या कार्यक्रमाचे उद्घाटन मा. प्रभाकर करंदीकर, पुणे विभागीय आयुक्त यांच्या हस्ते झाले. यावेळी या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे निवृत्त महासंचालक मा. डॉ. हेमंत द. कोपर्डेकर हे उपस्थित होते. मंदार कार्यक्रमाच्या वेळी सौ. वेणूताई चव्हाण स्मारक ग्रंथालयातर्फे यशवंतराव चव्हाण यांच्या जीवनावरील विविध लेखकांच्या ग्रंथांचे प्रदर्शन भरविण्यात आले. या ग्रंथप्रदर्शनास मा. डॉ. हेमंत कोपर्डेकर, आमदार मा. बाळासाहेब पाटील, मा. पी. डी. पाटील, नगराध्यक्ष, जिल्हा परिषद सदस्य, तालुका पंचायत सदस्य, नगरसेवक, प्राध्यापक, शिक्षक आदि प्रतिष्ठित मंडळींनी भेट देऊन कौतुक केले.

२ फेब्रुवारी २००५ व्याख्यान : सौ. वेणूताई बोलतेय :

विठामाता विद्यालय व कनिष्ठ महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने सौ. वेणूताई चव्हाण यांच्या ८५ व्या जन्मदिनानिमित्त 'सौ. वेणूताई बोलतेय' या विषयावरील प्राचार्या सौ. विजयाताई

पाटील यांचे व्याख्यान संपन्न झाले. सौ. वेणूताई चव्हाण यांच्या जन्मदिनानिमित्त घेण्यात आलेल्या निबंध स्पर्धेतील विजेत्या विद्यार्थीनींना प्राचार्या सौ. विजयाताई पाटील यांच्या हस्ते रांगू पारितोषिक व प्रमाणपत्रे देण्यात आली. विठामाता विद्यालय व कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या मुख्याध्यापिका सौ. कमल शेलार यांनी कार्यक्रमाचे व निबंध स्पर्धेचे स्वरूप स्पष्ट केले. तसेच प्रतिष्ठानच्या महिला मंचच्या सदस्या प्रा. सौ. निर्मला घोरपडे यांनी प्रास्ताविक केले आणि सौ. मुजावर यांनी आभार मानले. सचिव श्री. वि. वि. पाटील, शिक्षिका, विद्यार्थी-विद्यार्थीनी व प्रतिष्ठित मंडळी या कार्यक्रमास उपस्थित होते.

दि. ६ फेब्रुवारी २००५ : अंधश्रद्धा, समाज प्रबोधन व कथाकथन : गणेश कला-क्रीडा व सांस्कृतिक मंडळ, वसंतगड, ता. कराड यांच्या विद्यमाने समाज प्रबोधनपर कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी कराडच्या स. मा. म. कॉलेजच्या मराठी विभागप्रमुख प्रा. सौ. शोभना रैनाक यांनी प्रतिष्ठानच्या कार्याचा आढावा घेतला व ग्रामीण भागातील स्त्रियांच्या समस्यांवर मौलिक मार्गदर्शन केले. तसेच आजच्या पिढीतील तरुणवर्गाचे प्रश्न मांडून तरुणांनी कोणकोणती आव्हाने पेलवीत याबद्दल मार्गदर्शन केले.

कडेगांवचे श्री. आनंदराव पाटील यांनी 'म्हाताऱ्याची वाटणी' ही कथा सादर केली. वयोवृद्ध लोकांची वार्धक्यात काय अवस्था होते हे त्यांनी आपल्या ढंगदार व खुमासदार शैलीत कथेचे सादरीकरण केले.

१२ मार्च २००५ : भव्य रांगोळी स्पर्धा

कलेमुळे कल्पकता आणि जीवनमूल्याची जोपासना होते. मा. चव्हाणसाहेब कलेचे साहित्य रसिक होते. त्यामुळे कराड व आसपासच्या परिसरातील सृजनसृष्टीतील छोट्या कलाकारांना, चित्रकारांना प्रोत्साहन देण्यासाठी विभागीय केंद्र कराड व 'कराडनिमित्त' यांच्या संयुक्त विद्यमाने माननीय यशवंतरावजी चव्हाण, सौ. वेणूताई चव्हाण व विठामाता यांच्या भावछटेचे भव्य रांगोळी प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले होते.

स्वर्गीय चव्हाणसाहेबांच्या जन्मदिनी शनिवार दिनांक १२-३-२००५ रोजी सकाळी ११.०० वाजता सौ. वेणूताई चव्हाण सांस्कृतिक सभागृहाच्या कला मंदिरात मा. आमदार बाळासाहेब पाटील यांच्या शुभहस्ते रांगोळी प्रदर्शनाचे उद्घाटन झाले. सृजनसृष्टीच्या छोट्या कलाकारांना (चित्रकारांना) मा. श्री. सतीश रा. गायकवाड, श्री. विकास वि. शेवाळे व प्रतिष्ठान विभागीय केंद्राचे सचिव श्री. वि. वि. पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले. सदर रांगोळी प्रदर्शनाचा

लाभ दि. १२, १३, १४ मार्चअखेर कराड व आसपासच्या परिसरातील रंगप्रेमींनी घेतला.

स्वर्गीय यशवंतराव चव्हाणसाहेबांच्या ९२ व्या जयंतीदिनी विभागीय केंद्र कराड व सौ. वेणूताई चव्हाण पब्लिक चॅरिटेबल ट्रस्टच्या संयुक्त विद्यमाने स्वर्गीय चव्हाणसाहेबांच्या जीवनावरील पोवाडा कार्यक्रम सादर झाला. प्रारंभी मा. आ. बाळासाहेब पाटील यांनी स्व. चव्हाणसाहेबांच्या प्रतिमेचे पूजन व दीपप्रज्वलन केले. शाहीर शाम रोकडे, मु. बेलावडे, पो. सोनगांव, ता. जावळी, जि. सातारा यांचा सत्कार मा. आ. बाळासाहेब पाटील यांनी केला. कराड व परिसरातील मान्यवरांनी या कार्यक्रमाचा आस्वाद घेतला.

दि. १९ व २० मार्च २००५ : पंचायत राज व्यवस्था साधन व्यक्ति प्रशिक्षण शिबीर पंचायत राज व्यवस्थेच्या माध्यमातून जनसामान्यांचा लोकशाही प्रक्रियेतील सहभाग तसेच ग्राम विकासाद्वारे देशाचा विकास असा दुहेरी हेतू साध्य करण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. ७३ व्या घटनादुरुस्तीने महिलांना राखीव जागा देऊन समाजाचे नेतृत्व करण्याचे अधिकार देण्यात आले आहेत. परंतु लोकशाहीतील सत्तेच्या या विकेंद्रीकरणाचा नेमका उद्देश, ज्ञानाची भूमिका आणि पंचायत राज व्यवस्था यशस्वी होऊ शकेल. या दृष्टीने प्रौढ निरंतर शिक्षण आणि विस्तार कार्य विभाग व विभागीय केंद्र कराड यांच्या वतीने दि. १९ व २० मार्च २००५ रोजी पंचायत राज व्यवस्था साधन व्यक्ति प्रशिक्षण शिबीर शांतीनिकेतन लोकविद्यापीठ सांगली येथे झाले. सदर प्रशिक्षण शिबीराचा लाभ सांगली व सातारा जिल्ह्यातील सामाजिक शास्त्र विषयाच्या प्राध्यापकांनी घेतला. शिबीर यशस्वी होण्यासाठी प्रौढ निरंतर संचालक विभागप्रमुख श्री. भालबा विभूते, शांतीनिकेतन लोकविद्यापीठाचे प्राचार्य श्री. पी. बी. पाटील व विभागीय केंद्राचे सचिव श्री. विठ्ठलराव पाटील यांचे मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले.

प्रतिष्ठानने तीन नवीन विभागीय केंद्रे स्थापन केलेली असून ती पुढीलप्रमाणे आहेत.

नाशिक विभागीय केंद्र :

विश्वस्त मंडळाच्या दिनांक २५-११-२००४ रोजी झालेल्या बैठकीत नाशिक येथे विभागीय केंद्रास मान्यता दिलेली आहे. सदर केंद्राचे अध्यक्ष प्रतिष्ठानचे संस्थापक सदस्य मा. श्री. विनायकराव पाटील आहेत. सदर केंद्राच्या समितीवर ७ सदस्य आहेत. या केंद्राचे

मा. श्री. विनायकराव पुंडलिक पाटील-अध्यक्ष, मा. अॅड. विलास मुरलीधर लोणारी - सचिव
मा. श्री. विश्वास जयदेव ठाकूर - कोषाध्यक्ष आहेत.

नाशिक विभागीय केंद्राचे उद्घाटन दि. १२ मार्च २००५ रोजी मा. शरदराव पवार,
अध्यक्ष, यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई यांच्या हस्ते झाले.

कोकण विभागीय केंद्र :

विश्वस्त मंडळाच्या दिनांक २५-११-२००४ रोजी झालेल्या बैठकीत कोकण विभागीय
केंद्रास मान्यता दिलेली आहे. सदर केंद्राचे अध्यक्ष प्रतिष्ठानचे संस्थापक सदस्य
मा. श्री. ग. बा. नेवाळकर आहेत. सदर केंद्राच्या समितीवर ११ सदस्य आहेत. या केंद्राचे
मा. श्री. ग. बा. नेवाळकर - अध्यक्ष, मा. डॉ. श्रीरंग कद्रेकर, उपाध्यक्ष, मा. श्री. राजाभाऊ
मिराशी - सचिव आहेत.

कोकण विभागीय केंद्राचे उद्घाटन दि. १६ जून २००५ रोजी मा. शरदराव
पवार, अध्यक्ष, यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई यांच्या हस्ते झाले.

औरंगाबाद विभागीय केंद्र :

विश्वस्त मंडळाच्या दिनांक २५-११-२००४ रोजी झालेल्या बैठकीत औरंगाबाद
विभागीय केंद्रास मान्यता दिलेली आहे. सदर केंद्राचे अध्यक्ष मा. श्री. नंदकिशोर कागलीवाल
आहेत. सदर केंद्राच्या समितीवर ७ सदस्य आहेत. वरील विभागीय केंद्राचे औरंगाबाद,
जालना, बीड, परभणी या जिल्ह्यांमध्ये कार्य राहिल.

लातूर विभागीय केंद्र :

विश्वस्त मंडळाच्या दिनांक २५-११-२००४ रोजी झालेल्या बैठकीत लातूर विभागीय
केंद्रास मान्यता दिलेली आहे. सदर केंद्राचे अध्यक्ष मा. श्री. जनार्दन वाघमारे आहेत. सदर
केंद्राच्या समितीवर ९ सदस्य आहेत. मा. श्री. जनार्दन वाघमारे - अध्यक्ष, मा. प्राचार्य
आर. एल. कावळे - उपाध्यक्ष, मा. श्री. हरीभाऊ जवळगे - सचिव, मा. श्री. संजय बनसोडे -
सहसचिव, मा. श्री. महादेवराव गोरे - कोषाध्यक्ष आहेत.

वरील विभागीय केंद्राचे लातूर, उस्मानाबाद, नांदेड, हिंगोली या जिल्ह्यांमध्ये कार्य राहिले.

१२. वार्तापत्र : यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबईच्या वतीने प्रतिष्ठानच्या सभासदांना कार्यक्रम/उपक्रम यांची माहिती मिळावी यासाठी तीन महिन्यातून एकदा वार्तापत्र प्रसिद्ध करण्यात येते. या वार्तापत्रामध्ये रंगस्वरतर्फे होणारे सांस्कृतिक कार्यक्रम, नवभारत युवा आंदोलन, महाराष्ट्र महिला व्यासपीठाचे युवक व महिलांसाठी आयोजित केले जाणारे विविध उपक्रम त्याचप्रमाणे कृषी व सहकार, मोफत कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला फोरम, ग्रंथालय, सीटा केंद्र दिल्ली, माहिती व तंत्रज्ञान प्रबोधिनी, शिवाय पुणे, नागपूर व कराड या प्रतिष्ठानच्या विभागीय केंद्राच्या कार्यासंबंधी सविस्तर अहवाल प्रसिद्ध होतो. वार्तापत्राच्या वाचकांना यशवंतराव चव्हाण यांच्या विचारांचे मार्गदर्शन व्हावं यासाठी विविध विषयांवरील त्यांचे लेख समाविष्ट केले जातात. त्याचप्रमाणे प्रतिष्ठानने घेतलेल्या स्पर्धामध्ये पहिला क्रमांक मिळालेल्या विद्यार्थ्यांच्या लेखाचा समावेश वार्तापत्रात केलेला आहे. मा. शरद काळे, मा. बापूसाहेब खैरे व डॉ. रवि बापट हे वार्तापत्रासाठी वेळोवेळी बहुमूल्य सल्ला देत असतात. या अहवालात वर्षात वार्तापत्राचे दोन अंक प्रसिद्ध झाले.

मुंबई

दिनांक : १-१०-२००५

विश्वस्त मंडळ/कार्यकारिणी मंडळ
यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई

शिवाजी विद्यापीठांतर्गत घेण्यात आलेल्या यशवंतराव चव्हाण स्मृती महाविद्यालयीन गुणगौरव स्पर्धेच्या (वक्तृत्व/निबंध) पारितोषिक वितरण समारंभ प्रसंगी सांगली जिल्ह्याचे पोलीस उपअधिक्षक मा. आळाड साहेब, प्रा. सचिन गरुड, दत्ता बाळ सराफ व संजय बनसोडे. पारितोषिकप्राप्त विद्यार्थिनी - अश्विनी जुगदर
स्थळ - कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर, ता. वाळव, जि. सांगली.

महाराष्ट्र महिला व्यापारीकांच्या वतीने महिला हक्क अभियान कार्यक्रमास सहभागी होत असताना.

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठा कायदेविषयक सहाय्य व सल्ला फोरमच्या कायदेविषयक शिबिरात कायदेविषयक मार्गदर्शनकरिता फोरमचे सचिव श्री. एम. बी. पवार.

● यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान मुंबई ●

प्रतिष्ठानची विक्रीसाठी असलेली प्रकाशने :

	किंमत रुपये
०१. यशवंतराव चव्हाण : विधी मंडळातील निवडक मराठी भाषणे भाग १ संकलन : डॉ. व्ही. जी. खोबरेकर	२००.००
०२. वाय. बी. चव्हाण : सिलेक्टेड स्पीचेस-विधीमंडळ भाग २ संकलन : डॉ. व्ही. जी. खोबरेकर	२५०.००
०३. सिलेक्टेड स्पीचेस इन पार्लमेंट-वाय. बी. चव्हाण खंड १ ते ४ संपादन : राम प्रधान	प्रत्येकी २५०.००
०४. यशवंतराव चव्हाण यांचे मौलिक विचार संकलन - ना. धों. महानोर	३.५०
०५. सह्याद्रीचे वारे - यशवंतराव चव्हाण	३०.००
०६. म. ज्योतिबा फुले यांचे निवडक विचार संकलन - प्रा. गजमल माळी	१२.००
०७. बेकारी निर्मूलनातून ग्रामीण विकास - संपादक - वि. स. पागे	३५.००
०८. महाराष्ट्रातील दुष्काळ आणि जलसंपत्तीचे नियोजन - संपादन - अण्णासाहेब शिंदे	६०.००
०९. महाराष्ट्र : एक दृष्टीकोन - शरदराव पवार - भाषणसंग्रह - संपादन - दादासाहेब रुपवते	७५.००
१०. पंचायत राज, जिल्हा नियोजन आणि ग्रामीण विकास - संपादन पी. बी. पाटील	१००.००
११. नवभारत : परिवर्तनाची दिशा - संपादन - पी. बी. पाटील	१००.००
१२. विमुक्तायन : महाराष्ट्रातील विमुक्त जमाती : चिकित्सक अभ्यास - संशोधक / लेखक - लक्ष्मण माने	२५०.००
१३. महिलासंबंधीचे धोरण : स्वयंसिद्धतेकडे वाटचाल - डॉ. नीलम गोह्ने	१५.००
१४. यशवंतराव चव्हाण - चरित्र - लेखक - अनंतराव पाटील	८०.००
१५. शब्दांचे सामर्थ्य - संपादन, राम प्रधान	३७५.००
१६. महाराष्ट्राची चार दशकांतील वाटचाल : एक आढावा (इंग्रजी) (यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई व महाराष्ट्र आर्थिक विकास मंडळ यांचे संयुक्त प्रकाशन)	२५०.००
१७. बाऊंटीफूल बनियन - डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील चरित्र खंड ४ (इंग्रजी) - बॅ. पी. जी. पाटील	८००.००
१८. ज्येष्ठ नागरिकांसाठी पुस्तिका	३५.००
१९. अजिंठा - (काव्यसंग्रह) लेखक - ना. धो. महानोर (इंग्रजी)	१५०.००

व्हिडीओ कॅसेट्स

- ★ मी. एस.एम. : एस. एम. जोशी यांचा जीवनपट
  - ★ तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी : तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांचा जीवनपट
  - ★ प्रवासी पक्षी : सुप्रसिद्ध साहित्यिक कुसुमाग्रज यांचा जीवनपट
  - ★ पुल वृत्तांत : पु. ल. देशपांडे यांचा जीवनपट
- या चारही व्हिडीओ कॅसेट्सची निर्मिती यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठानने केली असून दिग्दर्शनाची जबाबदारी सुप्रसिद्ध दिग्दर्शक डॉ. जब्बार पटेल यांनी पार पाडली.
- ★ कॉ. केशवराव जेधे : कॉ. केशवराव जेधे यांचा जीवनपट, दिग्दर्शन - श्री. राम गबाले
  - ★ येस् आय एम कम्युनिस्ट : कॉ. श्रीपाद अमृत डांगे यांच्या जीवनावरील अनुबोधपट दिग्दर्शन - विनय नेवाळकर